

ORTAÇAĞ AVRUPASINDAKİ KARANLIK FEODALİZMİN

İKTİSATLA AYDINLANIŞI

Gizem YILMAZ

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir,2015

**ORTAÇAĞ AVRUPASINDAKİ KARANLIK FEODALİZMİN
İKTİSATLA AYDINLANIŞI**

Gizem YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Yard. Doç. Dr. Hasan İslatince

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2015

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Gizem YILMAZ'ın "Orta Çağ Avrupası'ndaki Karanlık Feodalizmin İktisatla Aydınlanması" başlıklı tezi 07 Ağustos 2015 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan İktisat Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

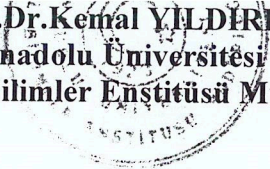
İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr.Hasan İSLATİNCE

Üye : Yrd.Doç.Dr.Sevilay KÜÇÜKSAKARYA

Üye : Yrd.Doç.Dr.Hicran SEREL

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

ORTAÇAĞ AVRUPASINDAKİ KARANLIK FEODALİZMİN İKTİSATLA AYDINLANIŞI

Gizem YILMAZ

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

İktisat Yüksek Lisans Programı, Haziran 2015

Danışman: Yard. Doç. Dr. Hasan İslatince

Bu çalışmada Avrupa sosyal tarihinin en önemli siyasi kavramı olan feodalizmin; Ortaçağ döneminde oluşum nedenleri, dönemin konjonktürel yapısı içerisindeki rolü incelenmektedir. Bu konjonktür içerisinde, toplum belirli sınıflara ayrılmıştır. Toplumun üst katmanını oluşturan asiller ticaret gibi faaliyetlerle uğraşmış, toprak kazanılmasını sağlayan savaşçılar toplumda önemli mevkilere sahip olmuştur. Korunmasız olarak yaşayan halk, çevresi kalelerle çevrili kale-kentlere yerleşerek korunmacı bir sosyal hayata geçiş yapmıştır. Toplumun hizmetkarı olan köleler sefalet ve işkencelere maruz kalmış, toplumun dua edenleri olan ruhban sınıfı ise Kilise faktörü ile ekonomik ve sosyal hayatı yönlendiren unsur haline gelmiştir. Kilise, sorgulanamayan dogmatik inançlar ile toplumu belirli sınırların içine almıştır. Ekonomi artan oranlı bir eğilim ile üretim aşamasına geçmiştir. Üretilen mallar pazarlanmaya başlanarak panayırların ve han kültürlerinin ilk tohumları atılmıştır. Bu araştırmada, tarihçiler ve iktisatçılar tarafından karanlık olarak adlandırılan çağın iktisadi yöntemler ile aydınlanması ve bir devrin kapanışı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Feodalizm, Ortaçağ, İktisadi Aydınlanma, İktisadi Düşünce

Abstract

Gizem YILMAZ

Department of Economics

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, June 2015

Adviser: Assistant Prof. Hasan İslatince

Feudalism, the most important political concept of European social history in this work; Causes of formation of the medieval period, its role in the cyclical nature of the period being examined. In this conjuncture, society is divided into certain classes. Noble forming the top layer of the society have been involved in activities such as commerce, warriors allowing the acquisition of land has had a significant position in society. Vulnerable people living in the environment moved to the castle-town surrounded by defensive fortress has made the transition to a social life. Exposed to misery and torture slaves, the servants of the community, the community prayer of the clergy who have become elements of the Church of factors driving the economic and social life. Church, community and non-dogmatic beliefs into question has certain limits. The economy is past the production stage with a progressive trend. The first seeds of the fair starting to be marketed and manufactured goods laid in culture. In this research, historians and economic enlightenment with economic methods of the era as a dark to be analyzed by economists and the closing of an era.

Keywords: Feudalism, Medieval, Economic Enlightenment, Economic Thought

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez/proje çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Gizem YILMAZ

İçindekiler

Jüri ve Enstitü Onayı.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi.....	v
Özgeçmiş.....	vi
Giriş.....	1

Birinci Bölüm

Karanlık Döneme Genel Bakış

1. Ortaçağ Dönemi	3
1.1. Erken Dönem Ortaçağ.....	4
1.2. Yüksek Dönem Ortaçağ	5
1.3. Geç Dönem Ortaçağ.....	6
1.3.1. Karolenj Dönemi.....	7
1.4. Haçlı Seferleri.....	8

İkinci Bölüm

Feodalizm Kavramının Ortaçağ Dünyasındaki Yeri

2. Feodalizm Kavramı	11
2.1. Feodalizm.....	12
2.2. Feodalizm'in Ortaya Çıkışı.....	13
2.3. Feodalizm'in Ortaya Çıkış Nedenleri	14

2.4. Feodalizm'in Özellikleri.....	16
2.4.1. Feodalizm'in Siyasi Yapısı	16
2.4.2. Feodalizm'in Ekonomik Yapısı	18
2.5. Feodalizmde Toplumsal Sınıflar.....	21
2.5.1. Asiller	23
2.5.2. Ruhban Sınıfı.....	23
2.5.3. Serfler.....	26

Üçüncü Bölüm

Feodalizm'de İktisadi Aydınlanma

3. Feodalizm'de Aydınlanma	29
3.1. Feodalizm'de Aydınlanmanın Sebepleri.....	30
3.2. Feodalizm ve İktisat.....	31
3.3. Feodal Yapıda İktisadi Dönüşümler	35
3.3.1. Tarım Alanında Dönüşüm	37
3.3.2. Ticaret Alanında Dönüşüm.....	41
3.3.3. Mali Yapıda Dönüşüm.....	51
3.3.4. Din Alanında Dönüşüm	53
4. Sonuç	59
Kaynakça	61

Giriş

Avrupa'nın Ortaçağ olarak adlandırdığı bu uzun ve zorlu tarihi süreç, Batı roma İmparatorluğu'nun yıkıldığı beşinci yüzyıldan başlayıp yaklaşık on beşinci yüzyıla kadar süren ve Rönesans ya da Doğu Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı ile biten bir dönemi ifade eder. Yaklaşık 1000 yıl süren bu dönemde kuşkusuz toplumsal ekonomik yapılar ve zihniyetler tekdüze, homojen bir görünümde değildi. Bu farklılıklar ülkeden ülkeye olduğu gibi zaman içinde de ortaya çıkıyordu. Gerçekte beşinci yüzyılda Germen istilacıları yerleşik düzene geçtiklerinde Fransa, İspanya ve İtalya yarımadasındaki yerli ve ileri uygarlık düzeyindeki toplumlara entegre olarak yaşamışlardır. Hatta Frenk kralları, Roma'nın zengin mirasıyla zenginleşmiş dolayısıyla varolan düzenin devamını sağlamaya çalışmışlardır. Ayrıca istilacı kavimler denizcilikle ilgili olmadıkları için özellikle Venedik'te deniz ticareti ile de sekteye uğramadan devam etmiştir. Kısaca Eski Yunan ve Roma uygarlıkları kadar olmasa da ekonomik ve sosyal hayatın belli bir seviyede korunabildiği beşinci yüzyıl ve sekizinci yüzyıllar aralığı ortaçağ dönemi Marovenj Dönemi olarak bilinir. Adını bu yüzyıllar aralığında bugünkü Fransa ve Almanya arasındaki bölgede hüküm süren Frenk hanedanından alır. Ancak, sekizinci yüzyıl sonrası Karanlık Ortaçağ diye adlandırılan Karolenj Dönemi başlar.

Ortaçağ Avrupası, bütün yönlerden, dünya tarihinin en dramatik ve en çok incelenen dönemlerinden birisi olarak; bugünkü çağdaş Avrupa medeniyetinin oluşmasında önemli roller üslenen bir dönemi temsil eder. Ortaçağ Avrupası feodalim ve feodalizmin getirdiği çeşitli sistemlerle karanlığa gömülmüş bir çağdır. Gerek ekonomideki çözüm bekleyen problemler, gerek yaşam şartlarının minimizeliği gerek eğitim sisteminin geriliği ve gerek kilisenin baskısı ve Avrupa'yı karanlığa mahkum eden felsefesi ile Ortaçağ ışıklarını sönmüş bir fener gibi insanlarını karanlığa sürüklemiştir.

Kilise'nin gelişime kapalı mantalitesi, tekdüzeliği çağı etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Dini öğelerin her çağda dogmatik oluşu ve eleştirilememesi sebebiyle içinde bulunulan çağ gelişime her zaman kendini kapatmıştır.

Avrupa feodalizminin incelenmesinde en önemli zorluk, iç içe girmiş karmaşık olgular, olaylar, düşünce ve inançlar demeti içinden, iktisadi tarihe yönelik olan ve iktisadi tarihi etkileyenlerin seçilip çıkarılabilmesinde yatar. Bu nedenle iyi bir Ortaçağ iktisadi tarihi incelemesi yapılabilmesinin koşulu, ekonomik yapı ile sıkı ilişkisi bulunan pek çok unsurun incelemeye dahil edilebilmesinden geçer.

İktisat içinde barındırdığı felsefe ile harmanlanmış kavramları ve teorileri ile ortaçağı örümcek bağlamış sandığından çıkarmış ve yeni bir akım sürüklemiştir. Ortaçağın asıl kurtarıcısı ve dogmatik olmayan yapısı ile iktisat olmuştur.

İktisat ile şekillenen bu çağ; feodalizm gibi bir akımdan toprak ve sermaye piyasasını özgürleştiren Merkantalizm akımına doğru geçiş süreci yaşamıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, Ortaçağ döneminin özellikleri genel olarak ortaya konulmuştur. İkinci bölümde feodalizm kavramının Ortaçağ dünyasındaki yeri açıklanmış ve üçüncü bölümde iktisadi yöntemlerin feodalizm aydınlanışındaki yeri ve önemi anlatılmıştır.

Birinci Bölüm

1. Ortaçağ Dönemi

Çağların ortasında olmak, ilerideki çağlara göre bir geriliği, gerideki çağlara göre de bir ileriliği içinde barındırmaktadır. Bu da kavramlar aracılığıyla dönemleri bulandırmakta, onlardaki yaşam biçiminin ve ekonomik yapıların olduğundan farklı algılanmasına neden olmaktadır. Nitekim bugün Ortaçağ olarak adlandırılan zaman diliminde de, son derece rasyonel gelişmelerin olduğu, hemen her konuda felsefi tartışmaların yapıldığı insanların makinelere düşkün olduğu bilinmektedir. Yunanlılara göre başka uluslar barbardır. Çünkü konuşurlarken ne dedikleri anlaşılmamakta bar-bar diye ses çıkarmaktadırlar. Romalılara göre ise başka uluslar medeniyetten yoksundurlar ve Roma'nın görevi, kılıç kullanarak başka ulusları dize getirmektir. Ortaçağ'da ise eski dönem insanları ve Hristiyan olmayanlar (Afrikalılar ve diğerleri) paganlar ve kafirler olarak nitelendirilmekte, köle ticaretinin yapıldığı dönemlerde Afrikalı siyahiler hayvanla bir tutulmaktaydı. Bu açıdan bakıldığında bu türden yaklaşımların, insanlık tarihinin bir düşünce kırılması olduğu söylenebilir (Küçükkalay, 2014: 149).

Ortaçağ kentleri diğer dönemlerden bambaşka bir görünüm ortaya koyar. Ticaret ve ekonomi, bu kentleri şekillendirmiştir. Bu etki altında gelişmelerini sürdürmüşlerdir. Bu kentlerin toplumsal ve ekonomik örgütlenmesiyle, kırsal bölgelerin toplumsal ve ekonomik örgütlenmesi arasındaki çelişki kadar kesin bir çelişki, tarihin hiçbir döneminde görülmemiştir. Ortaçağ burjuvazisi gibi tam anlamda kentsel bir sınıf daha önce hiç var olmamıştır (Pirenne, 2014: 66).

Ortaçağ kentleri olağanüstü bir çeşitlilik göstermiştir. Her birinin belirgin bir görünümü ve özel nitelikleri vardı. Tıpkı insanların kendi aralarında farklı oluşları gibi her kent diğerlerinden farklıydı. Bununla birlikte, bu kentler belli genel tiplere göre sınıflandırılabilir. Bu tiplerin kendileri de temel özellikleri bakımından birbirine benzemektedir (Pirenne, 2014: 48).

Ortaçağda duvarları olmayan bir kasaba düşünmek olanaksızdı. Bu kasabaları köylerden ayıran bir nitelikti. Hiçbirinin yoksun olmadığı bir hak ya da o zamanın

deyimiyle bir ayrıcalıktı. Duvarları olmayan bir şehir düşünülemezdi. Duvarlar yalnızca kentin simgesi değildi; aynı zamanda halkı koruyan ve düşmana karşı ihtişamı sağlayan unsurlardı (Pirenne, 2014: 33).

1.1. Erken Dönem Ortaçağ

476 ile 1000 yılları arasındaki bu dönem ortaçağın erken dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde büyük bir gelişme göstermiş olan Helenistik (Metafizik nitelik taşıyan düşünsel bilimden, gözlemsel incelemeye dayanan ampirik bilime geçildi) bilimi ve felsefesi karşısında, Hıristiyan din adamları, Yunan uygarlığının kalıntılarını silmeye çalıştılar. Hoşgörüden yoksun Ruhban Sınıfı, kendi alanlarının dışına çıkarak, Hıristiyanlık adına bilim ve felsefeye saldırıp din, bilim ve felsefe çatışmalarına yol açtılar. Doğaya yönelik araştırmalarında, akıl ve bilimin rehberliği yerine İncil rehberliğine sığındılar; meselâ Yunan astronomlarının yüzyıllar boyunca oluşturdukları bilimsel bilgi birikimini bir yana iterek, Yeryüzü' nün bir tepsi gibi düz olduğuna ve yarımküre veya çadır biçimindeki Evren ile çevrelendiğine inanmaya başladılar.¹

Bu dönemde en aktif rol oynayan devlet Roma İmparatorluğu'dur. Gerek ekonomisi gerek siyasi ve sosyal görünümü ile Ortaçağın yönlenmesine büyük katkılar sağlamıştır.

Romalılar, Aristo'dan öğrendikleri özel mülkiyet ve Zeno' dan öğrendikleri doğal hukuk üzerine kafa yormuşlardır. Roma'nın iktisadi düşünceye en büyük katkıları, bireysel hakları, bireysel özgürlükleri ve özel mülkiyeti ön plana çıkaran hukuki düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler modern iktisadın en temel karar birimlerinden biri olan bireyi iktisadi bir aktör haline getirmiştir.²

1.2. Yüksek Dönem Ortaçağ

1000 ile 1350 yılları arasındaki bu dönem ortaçağın yüksek dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemin en önemli özelliği; bilim ve teknolojinin eğitim seviyesi ile birlikte ilerleyerek topluma yansımalarıdır. Kilise bu dönemde etkin rol oynamış ve eğitimin

¹ <http://bilimtarihi2012.blogspot.com.tr/> (Erişim Tarihi: 21.05.2015)

² <http://www.iktisadist.com/2014/04/eski-yunan-roma-ve-ortacag-iktisadi.html> (Erişim Tarihi:08.06.2015)

önemini vurgulayarak toplumda sağlam bir yer elde etmiştir. Batıdaki skolastik düşüncenin temelleri yüksek ortaçağ olarak adlandırılan bu dönemde ortaya çıkmıştır. Özellikle kilisede kullanılan latince dili çevirilere esas olmuş ve bu sayede entelektüel bakış açısında gelişmeler yaşanmıştır.

1000 yılında, İtalya'nın Bologna şehrinde, hukuk öğrenmek isteyen öğrenciler, kendilerine bir çeşit öğrenci loncası kurdular ve bu loncaya da Universitas adını verdiler; bir yüzyıl sonra, Bologna Üniversitesi'ne tıp ve felsefe fakülteleri de eklendi. Bu üniversiteyi, Oxford, Cambridge, ve Paris Üniversiteleri izledi. Her üniversite, ilâhiyât, kilise hukuku, tıp ve genel meslekler olmak üzere dört bölümden oluşmuş ve öğretim üyeleri yine din adamları olmuştur. Tüm programlarda dersler iki ana gruba ayrılmıştır: birinci grup Trivium (Üçlü) olarak adlandırılır ve gramer, retorik ve diyalektikten oluşur; ikinci grup ise Quadrivium (Dörtlü) olarak isimlendirilir ve aritmetik, geometri, müzik ve astronomiden oluşur. Daha sonra, bu bölümlere, felsefe ve mantık ilave edilmiştir.³

Sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllarda Müslümanlar, Yunanlıların bilimsel bilgi birikimlerinin büyük bir bölümünü Arapçaya aktarmışlar ve yapmış oldukları çalışmalarla bu birikime önemli katkılarda bulunmuşlardır. Hıristiyanlar ise, uzun bir süreden beri içlerine kapanmışlar ve Dünyevî sorunların çözümünde gelişmemiş ansiklopedik bilgilerle yetinmeyi yeterli görmüşlerdir. Bilime ve doğaya yönelmeleri için uyarılmaları gerekmiş ve bu uyarılma süreci ise çeviriler yoluyla başlamıştır.⁴

1.3. Geç Dönem Ortaçağ

1350 ile 1450 yılları arasındaki bu dönem ortaçağın geç dönemi olarak adlandırılır.

Geç Dönem Orta Çağ felaketler ve zorluklar dönemidir. Bu dönemde iklim tarihçilerinin de ortaya koyduğu gibi tarım iklim değişiminden oldukça etkilenmiş ve 1315-1317 yılları arasında bakteriyel hastalık olan veba ile iyi beslenemeyen nüfusa söndürülemeyen bir ateş gibi yayılarak; 14.yüzyıldaki nüfusun neredeyse dörtte üçünü

³www.yarbis1.yildiz.edu.tr/99bb338fbcdb80cc22bd981a2c7d12d2.ppt (Erişim tarihi: 04.05.2015)

⁴ <http://bilimtarihi2012.blogspot.com.tr/> (Erişim tarihi: 21.05.2015)

hatta bazı bölgelerde yarısını öldürmüştür. Büyük miktarda toprak terk edilerek buradaki ürünler işlenmeden kalmıştır. İşçi sayısında azalma sonucunda işçilerin maaşı artmış ve toprak sahipleri işçileri topraklarında çalışmaya ikna etmeye çalışmıştır. Bu kriz dönemi sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere şahitlik etmiştir. Bu dönem Katolik Kilisesinin de kendi içinde bölünmeye başladığı dönemdir. Bu bölünme döneminde Kilise üç farklı papa tarafından aynı zamanda yönetilmiştir. Bu gelişmeler Papa'nın Kilise içerisinde gücünü yitirmesine ve ulusal kiliselerin oluşmasına neden olmuştur.⁵

1.3.1. Karolenj Dönemi

Karolenj İmparatorluğu; 8. ve 9. yüzyıllarda Cermen kökenli krallar tarafından yönetilmiş bir imparatorluktur. Hanedanın en tanınmış üyesi olan Şarlmandır. Karolenj İmparatorluğu günümüzdeki Fransa, Almanya, Kuzey İtalya, Hollanda, Belçika ve İsviçre dahil Batı ve Orta Avrupa'yı kapsamaktadır.

Karolenj döneminde Şarlman devrimi, Merovenjlerle karşılaştırıldığında, ticari bakış açısından gerileme çağıdır. Bu dönemde yaşanan siyasi kargaşalar nedeni ile dönem çıkmaza girmiştir (Pirenne, 2014: 52).

Ortaçağ Avrupa'sının temellerini atmak Frank İmparatorluğu'nun yazgısıydı. Geleneksel yöntemleri yıkılması ile bu önkoşul sağlanmış oldu. İslam istilasını, tarihsel evrimi yolunda saptırmıyordu ve onu, deyim yerindeyse Sakson niteliğinden arındırmıyordu, Karolenjler hiçbir zaman rollerini oynamak için sahneye çıkmayacaklardı. İslamiyet olmasaydı, belki de Frank İmparatorluğu hiç olmayabilirdi (Pirenne, 2014: 50).

Karolenj Döneminde; kasaba ve kale-kentler yalnızca yönetim merkezleriydi. Buralardaki halkın ne özel yasaları ne de kendi kurumları vardı. Bu dönemde yaşayan insanları toplumun geri kalan bölümlerinden ayıracak kendine özgü bir yaşam biçimleri yoktu. Ticari ya da sanayi etkinlik onlara tümüyle yabancıydı. Onuncu yüzyıl boyunca ilk belirtileri ortaya çıkan ekonomik canlanmanın kendini açıkça ortaya koymasından

⁵ <http://bilimtarihi2012.blogspot.com.tr/> (Erişim Tarihi: 21.05.2015)

sonra bunların duvarları çevresinde kentler biçimlenmeye başlayacaktır (Pirenne, 2014: 60).

Karolenj döneminde düzenli ticareti sürdüren tek tüccar Yahudilerdir. Bunların bir kısmı güneyde yerleşmiş ancak çoğunluğu Akdeniz'in Müslüman ülkelerinden gelmiş ve İspanya üzerinden Avrupa'ya ulaşmışlardır. Ticaret, büyük emek karşılığı Mısır, Suriye ve Bizans'tan Karolenj İmparatorluğu'na taşıdıkları baharat ve kıymetli eşyalardan ibarettir. Bunların aracılığıyla Kilise; ilahi ibadet ve ayinler için kaçınılmaz olan tütsüyü ve katedral hazinelerinin kimi örneklerini değerli kumaşları, büyük zaman aralıkları ile elde ediyordu. Bunlar; çok nadir ve pahalı olduğu için zaman zaman para yerine kullanılıyordu. Para olarak kullanılmadığı durumlarda biber ve aristokrasinin lüksünü oluşturan mine veyahut fildişi ile mübadele ediliyordu. Yahudi tacirler çok sınırlı bir müşteriye hitap ediyorlardı. Böylece Batı Avrupa her açıdan değişimin ve mal hareketlerini mümkün olan en küçük düzeye indirdiği, asıl olarak kırsal bir toplum görünümündedir. Tüccar sınıfı ortadan kalkmıştır ve toprağa sahip olmak aynı zamanda özgürlüğe kavuşmak anlamına gelmiştir. Toprak sahibi olmak lord olmak demektir ve bunlardan yoksun olmak serfliğe indirgenmek demektir (Pirenne, 2014: 163).

Karolenj döneminde pazarlar, çevreden gelen köylülerin ve birkaç gezgin satıcının ziyaret ettikleri yerlerdir. Bu alanlarda gerçekleşen tek olgu kasaba ve kale kentlerin gereksinimlerini karşılamaktır. Bu pazarlar haftada bir defadan çok kurulmuyor, çok az sayıdaki sakinlerin ev gereksinimlerinin karşılanmasıyla yetersiz kalıyordu. Bu tür pazarlar her zaman varolan ve günümüzde de binlerce küçük kasaba ve köyde hala yaşayan mercilerdir (Pirenne, 2014: 75).

Karolenj İmparatorluğu'nun çözümüyle birlikte yerleşen güvensizlik ortamında, Güney'de Sarazen saldırıları, Kuzey ve Batı'da Norman saldırılarıyla tehdit edilen insanlar için korunma ihtiyacı temel problem olmuştur. Bu saldırılar her yanda yeni yeni sığınacak yerlerin kurulmasına yol açmıştır. Bu dönemde Batı Avrupa, feodal büyük lordlarca kendi adamlarına barınak olmak üzere yaptırılan müstahkem şatolarla doldu. Bu şatolar ya da alışılmış adıyla *bourg* ya da *burglar*, genellikle üzerlerinde geçitler olan bir hendekle çevrilmiş toprak ya da taş surlardan oluşuyordu. Bunların içinde bir şövalye garnizonu bulunuyordu; lordun ikametgahı olarak yüksek bir kule yer alıyor,

katedral ya da büyük kiliselerin üyelerinden oluşan bir ruhban grubu dinin gereklerini yerine getiriyor, garnizonu beslemekle yükümlü olan ve tehlike anında sürüleriyle birlikte kaleye doluşan manor köylülerden sağlanan her tür aynı resimle, tütsülenmiş et ve tahılı koymak için tahıl ve zahire ambarları kuruyordu. Ticaretin canlanması kısa sürede bunların niteliğini değiştirdi. Tarımsal uygarlıklarla uyum içinde çalışan bu sistem canlanmaya sebep oldu. Bu canlanışın ilk belirtileri, onuncu yüzyılın ikinci yarısı boyunca gözlenebilir. Tacirlerin gezginci yaşamları, karşı karşıya kaldıkları türden riskler, yağmanın soyluların geçim kaynağı olduğu bir çağda, başlangıçtan itibaren seyahat ettikleri nehirler ya da doğal yollar üzerinde belirli aralıklarla kurulmuş olan surlarla çevrili kasabaların ya da burgların korumasına ihtiyaç olduğunu dönemin insanlarına hissettirdi (Pirenne, 2014: 53).

1.4. Haçlı Seferleri

XI. yüzyılın sonlarında başlayan XIII. yüzyılın son çeyreğine kadar devam eden, kutsal Kudüs'ü kurtarma görünümü adı altında yapılan, Müslüman doğu ülkelerine yönelen büyük askeri seferlere Haçlı Seferleri denir.⁶

İlk Haçlı seferi 1096 yılında Papa II. Urbanus ile başlamıştır (Ashtor, 2008: 490).

XI. yüzyılda başlayan Haçlı seferlerinin de Avrupa'nın silkinmesinde etkisi olmuştur. Bu seferler kalıcı zaferler getirmemişler fakat doğuda yaşayan uygarlıktan haberdar olunmuş ve aynı zamanda Akdeniz ticareti de yeniden Avrupalıların eline geçmiştir. Akdeniz ticaretinin ele geçirilmesiyle, İtalya'dan kuzeye doğru ticaret yayılmaya başlamıştır. Güneyden kuzeye doğru akan nehirlerin varlığı bu gelişmede etkileyici bir unsur olmuştur. Ren, Ron ve Tuna nehirleri ile Akdeniz'den gelen mallar önce İtalya'ya daha sonra Avrupa'nın kuzeyine gönderilmiştir. Avrupa'da ilk canlanma yaşanan bölge bu nehirlerin denize döküldüğü yer olan Hollanda ve daha sonra da Almanya'nın Hamburg, Bremen ve Lübek şehirlerini içine alan Hansa bölgesi olmuştur. Ticaretin canlanmasıyla birlikte dışa kapalı tarımsal üretimden, dış piyasaya açık tarımsal üretime doğru bir dönüşüm başlamıştır. Böylece daha fazla toprak tarıma açılmıştır. Tarımdaki

⁶ (<http://tarih.5u.com/avrp1.htm> (Erişim tarihi: 18.05.2015))

bu gelişmeyle birlikte, Avrupa'da hiçbir yere bağlı olmayan ve şehirlerarasında dolaşarak ticaret yapan bir serüvenci tüccarlar sınıfı oluşmuştur. Bu tüccar sınıfı dinsel ve ticari olarak herhangi bir sınıfa bağlı değildir. Bunlar havaların ticarete elverişli olmadığı mevsimlerde mallarını depolamak üzere ticaret yolları üzerindeki korumalı kasabaların etrafında konaklamaktadır. Zamanla bu tüccarlar konakladıkları toprakları derebeylerinden ya da kiliselerden satın aldılar. Buralarda özgür ticari birlikler oluşturmaya başladılar. Kendi hukuk sistemlerini geliştirerek ticaretlerini desteklediler. XII. Yüzyıla yaklaşıldığında Avrupa'da meydana gelen bu canlanma ilerleyen yüzyıllarda artarak devam etmiştir. XV. Yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da hümanizm akımıyla birlikte Rönesans'ın doğuşuna şahit oluyoruz.⁷

Ortaçağda İtalyan filoları, Haçlı seferlerini sona erdiren Tunus'da ki St. Louis yenilgisine kadar, Haçlılara sürekli ve etkin bir yardım sağlıyorlardı. Venedik, Pisa ve Cenova'nın desteği olmaksızın, bu seferleri tamamlamak mümkün değildi. Yalnızca birinci Haçlı seferi, Kudüs'e giden kitleleri deniz yoluyla taşımının henüz mümkün olmadığı zaman, kara yoluyla ticaret yapılmıştır. İtalyan gemileri, ordulara gerekli olan malları sağlamaktan başka bir katkıda bulunmamışlardır. Bu yaşanan gelişmelerin ardından; Haçlıların İtalyan denizciliğinden talepleri, İtalyan denizciliğine büyük güç ve canlılık kazandırdı. Ordu müteahhitlerinin gerçekleştirdikleri karlar her çağda yaşanmıştır ve kendilerini bir anda zenginleşen Venedikli, Pisalı, Cenevizli ve Provenslilerin, filolarına yeni gemiler kattılar. Haçlı seferlerinin kalıcı ve önemli bir sonucu İtalyan ve daha az ölçüde Provans ve Katalonya kentlerine Akdeniz'de üstünlük kazandırması olmuştur. Her ne kadar kutsal yerleri Müslümanların elinden söküp almayı başaramadıysalar da Küçük Asya kıyılarında ve adalarda ilk fethettikleri yerlerden yalnızca birkaç tanesi dışında ellerinde bir şey kalmamıştı. Batı Avrupa'nın, Boğazdan ve Suriye'den Cebelitarık Boğaz'ına kadar olan tüm ticaret tekeli ele geçiremeseler de ünlerini Alpler' in kuzeyindeki ülkelere de yayan ekonomik ve kapitalist faaliyetleri geliştirmeyi başarmışlardır (Pirenne, 2014: 109)

⁷<http://tarihportali.net/tarih-1/6-unite-turkiye-tarihi-11-13-yuzuil/hacli-seferlerinin-bilimsel-kulturel-ve-teknik-sonuclari/> (Erişim Tarihi: 10.06.2015)

İkinci Bölüm

2. Feodallik Kavramı

Feodalizm köken olarak Latince'de bulunan feodum'dan türetilmiş bir sözcüktür. Feodum sözcüğü ile ilgili diğer araştırmalara göre ise kelime bir başka Latince sözcük olan *beneficium*'un yerine kullanılması ile başlamıştır. Feodum sözcüğü kökeniolarak Eski Cermen Dili'nde yer alan *fehu-ôd* sözcüğünden gelir ve fehu büyükbaş hayvan anlamına gelirken ôd değer taşıyan ve hareket edebilen obje demektir. Zamanla toprakların ve bunun işletilmesi ile oluşan sektör olan tarımın değer kazanması/ön plana çıkması ile birlikte beneficium yerine feodum sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır. Sözcüğün etimolojisi ile ilgili bir diğer teoriye göre kelime kökeni *fief* sözcüğüdür, kelime dirlik anlamına gelse de aynı zamanda senyör ile ona bağlı kişi arasındaki anlaşma ve kişinin toprağı devredebilme, ondan yarar sağlayabilme gibi anlamlara gelmektedir.⁸

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren feodalite kavramının kökeni, meşruluğı ve doğası üzerine her ikisi de spekülatif kaynaklı birbirine zıt iki görüş ortaya çıktı. Labbe Dubos'nun savunduğı birinci görüşe göre beşinci yüzyılın başlamasıyla birlikte Frank krallarının Galya'ya yerleşip Merovenj krallığını kurlmaları aslında Roma İmparatorluğu'nun onları oraya resmi görevli olarak atamalarından kaynaklanmaktaydı. Krallar Universal Roma Otoritesi tarafından atanmışlar ve güçlerini Roma'dan almaktaydılar. Bu bölgede yaşayan krallar da kendi otoritelerini krallığın merkezi otoriteye uzak taşra bölgelerinde devam ettirebilsinler diye aristokratlara bu lordluk hakkını kendileri vermişlerdi. Aristokrasi yanlısı bir tutum takınan Boulainvillier ve daha sonra özellikle Montesquieu, feodal hakkın Dubos'un iddia ettiği gibi bahşedilmiş değil tersine fetih yoluyla Frank aristokrasisi tarafından Frank krallarıyla birlikte kazanılmış bir durum olduğunu ve aristokratların ilk elden hak sahibi olduklarını düşünmekteydiler. Boulainvillier' ye göre bütün Fransa, aristokratların yıllardır sahip oldukları fieflerden oluşmaktaydı. Gerçekte fieften sağlanan haklar ve yasama yetkisi normal toprak mülkiyetinden sağlananlardan çok da farklı değildi. Bu mülklerin daha

⁸ <https://aetiusflavius.wordpress.com/2014/01/05/ortacag-uzerine-iv-feodalizm> (Erişim Tarihi:18.05.2015)

yüksek statüdeki insanlar tarafından sahiplenilmeleri ve onlara toplumda herhangi bir işlevselliği olmayan sembolik bir statü sağlamasıydı (Gümüş, 2009: 42).

Feodalizmi fief kavramı çerçevesinde açıklamanın bir başka zorluğu da para- fief denen ve lordun toprak yerine sadece nakit karşılığı savaş ve politik destek hizmetini satın alınması esasına dayanan bir kurumun Ortaçağ boyunca mevcut olmasıdır. Tüm bu yaşananlar; Ortaçağ ile modern Avrupa kurumları arasında keskin bir geçişin olmadığı fakat bir devamlılığın her zaman yaşandığı tezini destekler niteliktedir. (Gümüş, 2009: 44).

2.1. Feodalizm

Feodalizm, gerçekte bölgeselleştirme zaferini temsil etmektedir (Goff, 2005: 45).

Tarihçiler arasında feodalizm, feodal çağ, feodal dünya, feodal Avrupa, feodal düzen ve feodal toplum gibi kavramlar üzerinde tartışmalarının kıyasıya yaşandığı son elli yılda elbette tek bir feodalizm kavramından bahsedilemez. Annales ekolünün ve Marksist tarih anlayışının Ortaçağ Avrupa toplumuna atfettiği feodalizm terimi ile son dönem Kıta Avrupa'sı tarihçilerinin kullandığı feodalizm kavramı arasında çok ciddi ve niteliksel fark vardır. Annales tarihçiler feodalizm teriminin içine manoryalizmin bütün ekonomik karmaşıklığını ve ekonomik ve sosyal her türlü toprak ağası –köylü ilişkisini kurarken, son dönem feodalizm tarihçileri feodalizmi fief ve feodum terimlerinin orijinal ve otantik temelinde çok dar bir kapsamda tanımlanmış, bireyler arası bazı teknik zorunlulukların doğasını inceleme çerçevesinde görmektedirler (Gümüş, 2010: 41).

Feodalizm kendisini var eden toplumsal koşullarını yaratan Batı Roma İmparatorluğunda köleci düzenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle evrensel değil de Batı toplumlarına özgü olarak kabul edilmektedir. Kölelerin özgürlüğüne değil, başka biçim ve yönleriyle yeni bir egemenliğin altına girmesine dayalıdır. Sınıfsal temelini üretim araçları mülkiyetinin tam olarak elinde bulunduran toprak derebeyleri ile çok sınırlı mülkiyet hakkına sahip köylü sınıfları oluşturmaktadır (Ülgen, 2010: 4).

2.2. Feodalizm'in Ortaya Çıkışı

Avrupa'da feodalizmin oluşmasında Frank krallığı ve Roma İmparatorluğu dönemindeki siyasal gelişmelerin etkileri büyüktür. Roma dönemindeki eyalet sisteminin belirli bölgelerde hakimiyet sistemi oluşturmuştur ve bazı şehirleri öne çıkardığı aşikardır. İmparatorluğu belirli eyaletlere bölerek yönetmek; özellikle endüstri öncesi toplumlar için önemli yönetim avantajı sağlamaktadır ve eyalet sistemi tercih edilen yönetim biçimi haline gelmektedir. Bu sistemle beraber, Roma ve Osmanlı gibi büyük imparatorluklar, devlet içindeki her türlü farklılığı göz önüne alarak, daha etkin bir yönetim elde etmeyi amaçlamışlardır. Etkin bir siyasal yönetim sistemi kurarak imparatorluklarının da merkezi güçler tarafından parçalanmasını önlemek istemişler ancak Roma'nın dağılmasından sonra bu eyalet sistemi özellikle bölgesel güçlerin oluşmasında ve kendi bölgesel yönetim birimlerini tesis etmelerinde etkin bir rol oynamıştır. Bu bölgelerde yer alan yöneticiler, ilerleyen dönemlerde ortaya çıkan toprak sahibi derebeyler ile birlikte Ortaçağ döneminin soylu tabakasını oluşturmuştur (Küçükkalay, 2014: 15).

Feodal düzen, kendisini var eden toplumsal koşulları yaratan Batı Roma İmparatorluğunda köleci düzenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu sistem; Batı toplumlarına özgü olarak kabul edilmektedir. Kölelerin özgürlüğü önemli olmamış, başka biçim ve yönleriyle yeni bir egemenliğin altına girmesi temel konu haline gelmiştir. Bu sistematik de sınıfsal toplumun temelini; üretim araçları mülkiyetini tam olarak elinde bulunduran toprak derebeyleri ile çok sınırlı mülkiyet hakkına sahip köylü sınıfları oluşturmaktadır (Ülgen,2010: 3).

Feodal sistemdeki işleyişe göre; senyörün gerekli olan ürünü üretebilmesi için belli bir toprağa ve belli bir süreye ihtiyacı vardır. Bu durum, zaman ve mekan farklılığına göre gerekli ürün ile artık ürünün eşitlenmesine yol açmaktadır (Kılıçbay, 1995: 72).

Orta sınıfın ortaya çıkmasıyla, bu geleneksel düzene taban tabana zıt insanlardan oluşan ayrıcalıklı bir sınıf doğdu. İnsanlar; yalnızca ürettikleri malları satarak ya da değişim değerleri üreterek yaşama ve zenginleşme eğilimlerine girebildiler. Topraktan oluşan sermaye sistemin bütünü oluşturuyordu; oysa şimdi buna ek olarak nakit sermayenin gücü açıkça görülüyordu. Toprağı işleyenlerden alınan toprak vergileri ya da cemaatin

kiliselere sağladığı bağışlardan elde edilen çok az miktarda paranın ellerinde toplandığı laik ya da ruhban sınıfından olan büyük toprak sahiplerinin doğal olarak bu parayı işletme olanakları yoktu. Çoğu zaman manastırlar kıtlık zamanlarında sıkıntıya düşen soylulara faizle borç para veriyorlardı, onlar da buna karşılık topraklarını güvence olarak sunuyorlardı. Kilise hukukunun başka zamanlarda yasakladığı bu alışverişler, yalnızca geçici önlemlerdi. Genel geçer bir uygulama olarak; parayı ellerinde onu biriktiriyorlar, çoğu zaman karşılığında Kilise için gerektiğinde eritebilecek kaplar ya da değerli süs eşyası alıyorlardı. Ticaret sayesinde, para bir kez daha değişim aracı ve değer ölçüsü olmuş, kasabalarda ticaret merkezi olduklarından zorunlu olarak buralara akmıştır. Dolaşım sırasında paranın gücü, kullanıldığı işlemlerin sayısınınca artmıştır. Aynı zamanda, kullanımı daha yaygınlaşmış; aynı ödemeler gittikçe artan bir oranda parasal ödemelere yerini bırakmıştır (Pirenne, 2014: 99).

Bu dönemde Avrupa çok sayıda küçük siyasi varlıkların gelişimine tanıklık yapar. Bu siyasi varlıklardan olan Germen aristokratları; Roma'nın toprak düzeninin dayandığı latifundia sistemini zamanla yok etmişlerdir; toprak düzenini derebeyliklere dönüşmüşlerdir. Orta halli köylüleri serf durumuna düşürmüşlerdir. Lordların şatolarında yaşayan köylüler araziye eken, lorda hizmet eden ve karşılığında adalet ve güvenlik hizmeti alan toplum üyeleri haline gelmiştir. Bu sistemde lordun izni olmadan toprağından ayrılamayan köylüleri, cezalandırma ya da yargılama yetkisi de yine lordlara verilmiştir. Lordlar da koruma hizmeti sağlayıp, karşılığında maddi ya da askeri destek aldıkları yetkili merci ise kontlardır (Adaçay ve İslatince, 2013: 14).

2.3. Feodalizm'in Ortaya Çıkış Nedenleri

Feodalizmin oluşmasına yol açan olay Kavimler Göçü' dür. Avrupa'da Kavimler Göçünden sonra Roma İmparatorluğu'nun merkezi yapısı yıkılınca ekonomik bunalım baş göstermiştir. Roma imparatorluğu yıkıldıktan sonra Avrupa'da büyük karışıklıklar yaşanmış; savaşlar ve yağmalar halkın güvenliğini tehlikeye sokmuştur. Tarıma elverişli topraklar soylular, din adamları ve savaşçı şeflerin eline geçerek; kendilerini

güven içinde göremeyen yoksullar, asillerin koruması altına girmiş ve onlar için çalışmaya başlamışlardır.⁹

Feodal siyasi yönetim biçimi zirai üretimdeki uzantısı olan manoryal ekonomik yapılanma aslında insanlık tarihinin bulduğu bir yöntemdir. Hindistan'da, Japonya'da, Rusya'da, ilk dönem İslam Devletlerinde, Anadolu Selçuklu Devleti'nde ve Osmanlı'da uygulanan bu tarımsal organizasyon aslında birbirlerinden çok önemli farklılıklara sahip olmalarına rağmen, aynı felsefi temelleri taşımaktadır. Ortaçağ döneminin koşulları, o dönemin devletlerini siyasi ve ekonomik organizasyonu hayata geçirmeye zorluyordu. Dünyanın değişik bölgelerinde ve değişik zamanlarında uygulanan bu yöntemin pratiğe geçirilme nedenleri bölgelere göre farklılıklara göre sahip olsa da uygulamada birçok nedenin etkin olduğunu söylemek doğru olur. Örneğin Avrupa feodalizminde güvenlik kaygıları, Japonya feodalizminde sosyolojik yapı ve coğrafya, Osmanlı tımarında ise daha çok askeri ve zirai üretime yönelik kaygılar bu nedenlere örnektir. MS.500 ile 1300 arasındaki dönemin ekonomik konjonktürler dikkate alındığı zaman, ister büyük bir devlet, ister küçük hacimli yönetim birimi olsun, merkezi otoritelerin karşı karşıya kaldıkları ve çözmek zorunda oldukları bir takım ekonomik problemler çözülmeyi beklemiştir. Roma İmparatorluğunun dağılmasından sonra Frank Krallığının 350 yıl süren egemenliğinde ve onunda sonrasında ortaya çıkan yüzlerce küçük yönetim biriminde bu ekonomik problemler sürekli gündemde olmuştur (Küçükkalay, 2014: 150).

Para kullanımının son derece sınırlı olduğu ve üretimin ancak geçimlik düzeyde yapılabildiği bir ekonomide, tarımsal üreticiler ihtiyaç fazlası ürünlerini hangi pazarda satacaklar ve para kullanımının yoka yakın olduğu bir ekonomik yapıda hangi para ile vergilerini ödeyecekleri sistemin temel sorunu olmuştur. Daha da önemlisi; merkezi otoriteye böyle bir ödeme yapılmış olsa bile, merkezi otoritenin ne ihtiyaçlarını temin edebileceği bir pazar mekanizması, ne de güvenliği sağlamak için finanse etmesi gereken bir askeri kitleyi organize edecek mali ve siyasi kurumsal yapıyı kurması söz konusuydu. Ekonomik yapı; para ve pazar mekanizmaları sınırlılıklarında aynı ekonomiye çok yakın bir yerlerde duruyordu. Ancak bütün bu zorluklara rağmen bir

⁹ www.tarih.gen.tr/feodalizm-nedir.html (Erişim tarihi: 20.05.2015)

siyasi yönetim, halkın geçimini, merkezi otoritenin devamlılığını ve en önemlisi mali yükü oluşturan savunma giderlerini finanse etmek zorundaydı. Çözüm için bulunan en etkin yol; ulusal hasılayı oluşturan tarımsal üretim ile en önemli gider kalemi olan askeri giderleri düzenlemekle sağlandı. Dönemin teknolojik düzeyine, verimliliğine ve özellikle malikane gibi küçük birimlerde benimsenmiştir. Sonuç olarak; kralın ve merkezi otoritenin çevre bölgelerden kaynaklanan siyasal ve ekonomik yükün son derece azalması ve askeri harcamaların yükünün de ülke geneline yayılmış olması ekonomiyi rahatlatmıştır. Böylece ülke toprakları belirli bölgelere ayrılarak; o bölgelerdeki zirai toprakların merkezde bulunan görevliler tarafından işletilmesi ve bu görevlilere aynı zamanda kendi bölgelerinden elde ettikleri gelirlerle orantılı olarak merkezin askeri gücünü bir parçası kabul edilmesi, çözüm olarak üretilmiştir (Küçükkalay, 2014: 152).

2.4. Feodalizm'in Özellikleri

Feodal toplumda halk sınıflara ayrılmıştır ve en üstte kral, kralın altında kendisine bağlı soylular, soyluların altında ruhban sınıfı denilen din adamları, onların altında ise serfler denilen işçi-köle sınıfı oluşmaktadır. Merkezi otorite zayıf olduğundan kralın mutlak egemenliği söz konusu değildir. Toprak feodal beyler arasında paylaştırılmıştır. Feodal beyler krala istediklerini kabul ettirme gücüne sahiptir. Savaşlarda Feodal beylerin orduları toplanmasıyla kralın ordusu oluşmaktadır. Feodal beyler şatoda yaşamaktadır ve hala şato kuşatma ile yıkılmadığından feodal beyler güvendedi ve hatta kraldan bağımsız hareket edebiliyordu. Yönetim anlamında bölünmüşlük kendini hissettiriyordu. Feodalizm' de ekonomi toprak üzerinedir ve ticaret gelişmediği için temel zenginlik birimi topraktır. Feodal beyler toprakları elinde bulundururlar.¹⁰

2.4.1. Feodalizm'in Siyasal Yapısı

Feodalizm de idarenin ademi merkezileşmesinin neticesinde ortaya çıkan hukuksal ve yönetime dayalı niteliklerden ziyade bu ilişkilerde geçerli olan toplumsal ve ekonomik niteliklere ağırlık verilmesi söz konusudur. Ademi merkezileşmiş bir ortamda belirli

¹⁰ <http://www.tarih.gen.tr/feodalizm-nedir.html> (Erişim tarihi:21.05.2015)

imtiyazlara sahip toprak ağaları, derebeyler veya soylular gibi imtiyazlı zümreler ile onlara tabi olan köylüler arasındaki ilişkiler önemli bir rol oynar. İmtiyazlı zümrelerin, aralarındaki hukuku ve kuralları belirledikleri köylülerden, bu koruma karşılığında kira, emek ya da ayni veya nakdi pay aldıkları bir ekonomik sistemin oluşturduğu toplumsal ilişkiler ağı ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar çalışmalarında feodalizme az bir yer verse de Adam Smith ile daha sonra Karl Marx' ın kullandığı anlamda “feodalizm” daha çok bu anlama dayanmaktadır. Bu tanımlama ise toplumu düzenleyecek bir piyasanın olup olmadığına bakan, ekonomik ağırlıklı bir tanımdır.¹¹

Devlet, kendisi adına yönetim yetkilerini kullanırken, Romalılardan kalma kentlerin varlıklarının sürdürülmesine hiçbir biçimde katkıda bulunmamıştır. İmparatorluğun nasıl bir başkenti yoksa, imparatorluğun siyasi bölgelerini oluşturan eyaletlerin de bir merkezi kenti yoktu. Eyaletlerin gözetimi ile görevlendirilen kontlar, belirli bir yere yerleşmemişler denetledikleri lordların bulunduğu kale-kentlerde idareci konumuna gelmişlerdi. Yargı kurallarına başkanlık etmek, vergi ve asker toplamak için bölgelerinde sürekli olarak dolaşıyorlardı. Konutlarının bir kentte olup olmamasının büyük bir önemi yoktu. Bölgenin büyük toprak sahipleri arasından geldikleri için, bu kontlar malikanelerinde yaşamaya alışkındılar. Şatoları, tıpkı imparatorların sarayları gibi genellikle kırsal bölgelerde bulunuyordu (Pirenne, 2014: 19).

Ortaçağ siyasi hayatında yargı yetkisinin birden çok elde oluşu, zaten böylesine çapraşık olan bir durumu daha da karmaşıktı. Gerçekten de, kent soyluların işgal ettikleri toprağın bir tek senyöre ait olduğu durumlar seyrekti. Toprağın aralarında bölüşüldüğü maliklerin her birinin taşınmaz mal konusunda tek yetkili olan derebeylik mahkemesi vardı. Bununla birlikte; bu mahkemelerin bazıları büyük ya da küçük davalara bakıyorlardı. Yetki karşılığı, yargı karşılığını daha da ağırlaştırıyordu. Sonuç olarak; borç, cinayet ya da yalnızca toprak mülkiyeti oluşuna göre, aynı zamanda birkaç mahkemeye bağlıydı. Bunun yarattığı güçlükler bu mahkemelerin tümünün kasabalarda toplanmayı ve kimi zaman bunlara başvurmak için uzun yolculuklara çıkma gereği nedeniyle daha da artıyordu. Bundan başka, bu mahkemeler, uyguladıkları hukuk bakımından olduğu kadar, yapıları bakımından da birbirlerinden farklıydılar.

¹¹ <http://sosyoloji.com/feodal-toplumun-ozellikleri-nedir/3215.html> (Erişim tarihi:21.05.2015)

Derebeylik mahkemelerinin yanı sıra, hemen hemen her zaman kasabada ya da kale-kentte kurulmuş daha eski bir yaşlılar kurulu da bulunmaktadır. Piskoposluk bölgesindeki kilise mahkemesi, yalnızca kilise hukukuyla ilgili sorunlara değil, medeni durum, evlilik gibi sorunları göz önünde tutmaksızın, bir ruhban sınıfı üyesini ilgilendiren hemen hemen tüm davalara bakıyordu (Pirenne, 2014: 58).

2.4.2. Feodalizm'in Ekonomik Yapısı

Batı Roma İmparatorluğu'nun M.S.V. yüzyılda yıkılmasının ardından gelişen ekonomik, sosyal ve sanatsal hayat bir gerileme içerisine girmiştir. Ancak bu gerileme en azından takip eden üç yüzyıllık süre içinde mutlak bir çöküntü şeklinde değildir. Germen asıllı istilacı kavimler Fransa, İspanya ve İtalyan yarımadasını istila ettikten sonra burada yüksek bir uygarlık seviyesinde yaşayan yerel halklardan etkilenmiş, onların hayatlarına kendilerini uydurmuşlardır. Frank kralları Roma'dan miras kalan ticari canlılık sayesinde kasalarını doldurduklarını görenek var olan düzeni muhafaza etmeye çalışmışlardır. Ayrıca istilacı kavimler denizcilikle ilgilenmedikleri için deniz ticareti sekteye uğramadan devam etmiştir. Eski Yunan ve Roma uygarlıkları kadar parlak olmasa da ekonomik ve sosyal hayatın belli bir seviyede muhafaza edilebildiği bu dönem Moravenj dönemi olarak bilinir. Öte yandan Germen aristokratları Roma'nın toprak düzeninin dayandığı latifundia sistemini zaman içinde yok etmişlerdir.¹²

Roma Dönemi'nin on birinci yüzyıla kadar etkili toprak alanının gözle görülür biçimde genişlediği söylenemez. Manastırlar, Germen ülkeleri dışında, mevcut koşulları pek değiştirmemişlerdi. Hemen hemen tümü de eski dirlikler üstünde kurulmuş, bunların kapsamına giren koruluk, fundalık ve bataklıkları azaltmak için hiçbir şey yapmamışlardı. Ancak nüfus artışı bir kez bu verimsiz topraklardan yararlanmaya olanak verince durum bambaşka oldu. 1000 yılı dolaylarında, toprakları tarıma açma dönemi başlamış, sürekli bir artışla, on ikinci yüzyıl sonuna değin sürmüştü. Üstünde yaşayanların sayıca artması sayesinde Avrupa kendi kendini kolonileştirmişti. Prensler ve büyük toprak sahipleri, işleyecek toprak arayan genç oğullarının doluştukları yeni yeni kasabalar kurmaya yöneldiler (Pirenne, 2014: 26).

¹² www.enfal.de/sosyalbilimler/f/013.htm/ (Erişim tarihi: 18.05.2015)

Batı dünyasında ruhban sınıfının dışında hükümet memuru e rahip gibi birçok varlıklı insan bulunuyordu. Serbestçe seyahat, şehirlerarası yollar ve bu yollar üzerinde hanlar bulunmaktaydı. Geçmişte mesela İsa' dan 500 yıl öncesine kıyasla, hayat çok daha serbestleşmişti. O tarihten evvel, medeni insanlar bir bölgeye, bir memlekete, bir geleneğe bağlı kalıyorlar ve çok dar bir çevre içinde yaşıyorlardı; seyahat ve ticaret yalnız göçebelerin yapabildikleri şeyler haline gelmişti. Şimdi ise göçebe olmayan halk rahatlıkla seyahat edebiliyordu (Wells, 1972: 151).

Ekonomik bakış açısından bu uygarlığın en çarpıcı ve en belirgin özelliği mülk sahibi olanların yer aldığı zümredir. Bunun kökeni kuşkusuz çok daha eskilerdedir ve çok uzak geçmişle ilişkisini kurmaktadır. Galya' da Sezar'dan önce olduğu gibi, Almanya'da da istilalardan çok önce büyük toprak sahipleri vardı. Roma imparatorluğu, büyük Galya mülklerinin varlıklarını sürdürmelerine izin verdi ve bunlar fetihlerinin mülklerinde var olan örgütsel yapıya kısa sürede kendilerini uyarladılar. İmparatorluk döneminin Galya villası, mülk sahibi için ayrılan arazi ve kolonlarıyla, İtalyan tarımcılarının Cato zamanına ilişkin olarak anlattıkları türden bir sömürgeyi temsil eder (Pirenne, 2014: 134).

Dokuzuncu yüzyılda Kuzeylilerin gelişine kadar Frizyeli gemiciler, Flander' de dokunan kumaşları Felemenk'teki nehirler boyunca düzenli olarak taşıdılar. Güzel renkleri bu kumaşları öylesine ün yapmıştı ki, Şarلمان, Halife Harun El-Reşid' e hediye olarak gönderilecek daha kıymetli bir eşya bulunamamıştı. İskandinavların istilasıyla ticaretin ortadan kaldırılışı, bu ihracatı sekteye uğratmıştır. Kuzeyli denizcilerin ziyaret ettiği kıyılarda, talebin artması nedeni ile talebi karşılamak üzere üretim o zamana kadar ulaşılmamış bir seviyeye yükseltti. Onuncu yüzyılın sonunda, yerli yün, ihtiyaçlar için yetersiz kalınca, İngiltere yününün daha iyi olan kalitesi, doğal olarak kumaşın kalitesini de geliştirdi ve kumaşların ünüyle birlikte satışlarını arttı. Deniz ticaretinin artık başlıca maddesi olan kumaş, şimdi karayoluyla sürdürülen son derece önemli bir ticaretin varoluşunu sağladı. On ikinci yüzyılın başından itibaren, İtalyanlar Alpler' in güneyinden ithal etikleri baharat, ipekliler ve kuyumcu işleri karşılığında kumaş satın almak için Flander' e gelirken, Flander kumaşı deniz yoluyla pazarlara götürülüyordu. Dokumacılık doğası gereği yünün bulunduğu her yerde, tarih öncesi zamanlardan beri var olduğu bilinen ve sürdürülen ev ekonomisine ilişkin bir uğraştı. Bunun üretimini

tahrik etmek ve tekniğini geliştirmek için yalnızca gerçek bir endüstri olmasını sağlamak yeterliydi (Pirenne, 2014: 47).

Ortaçağda toprak tek yaşama kaynağı ve zenginliğin birinci koşuludur. Topraklarından sağladığı gelirden başka bir şeyi olamayan imparatorlardan en fakir serfe kadar, nüfusun bütün kesimleri, doğrudan ya da dolaylı olarak, ister kendi emeği ile üretsin, isterse bunları toplamak ya da tüketmek biçiminde olsun, toprağın ürünleriyle yaşar duruma geldi. Taşınabilir zenginlikler ekonomik hayatta hiçbir rol oynamıyordu. Her türlü toplumsal varoluş, toprak mülkiyeti ya da toprağa tasarruf temeli üzerine oturdu. Dolayısıyla bu temel üzerine oturmayan bir yönetimi ve askeri sistemi sürdürmek devlet için olanaksız hale geldi. Ordu mensupları fieflerden, yöneticiler ise büyük toprak sahiplerinden oluşuyordu. Bu şartlar altında devletin egemenliğini korumak olanaksız halle geldi. Bu egemenlik temel felsefesi itibari ile varlığını sürdürse de uygulamada ortadan kalktı. Feodal sistem yalnızca, her birinin toprağın bir bölümüne sahip olduğu, bağımsızlaşmış ve kendilerine devredilen otoriteyi miras haklarının bir parçası olarak gören kendi unsurlarının elinde kamusal otoritenin dağılışını temsil eder (Pirenne, 2014: 78).

Tacirlerin elverişli noktalarda toplanmaları bir süre sonra zanaatkarların da aynı yerlerde toplanmalarına yol açmıştır. Temelde kırsal alanlarda sürdürülen kumaş yapıcılığı, bu imalatın ürünleri için satış imkanı veren yerlere kendiliğinden göç etti. Bu bölgelerde dokumacılar, tacirler tarafından ithal edilmiş yünü, çırpıcı ve boyacıların kullandığı sabunu ve boya malzemesini buluyorlardı. Ayrıntıları tam olarak bilinmeyen gerçek bir sanayi devrimi, bu kırsal endüstrinin kentsel endüstriye dönüşmesine eşlik ediyordu. O zamana kadar kadınlar tarafından sürdürülen bir uğraş olan dokumacılık, erkeklerin hakimiyetine geçmişti (Pirenne, 2014: 55).

Tarımsal uygarlığın içinde belirli bir şekil alan Batı Avrupa, dış uyarıcı ve örnek olmaksızın, yeni bir tür hayata kendiliğinden böylesine çabuk uyum sağlayamazdı. Zamanın en güçlü toprak sahibi Kilise'nin ticarete karşı etkin bir biçimdeki düşmanca tutumu, bunun oldukça yeterli bir kanıtıdır. Eğer ticari kapitalizmin ilk gelişmeleri kısmen biliniyorsa, onun on ikinci yüzyıl boyunca evrimini izlemek çok daha kolaydır. Gelişmesinin görece gücü ve hızı abartısız, dokuzuncu yüzyılın sanayi devrimi ile

karşılaştırılabilir. Herhangi bir iş ile uğraşmayan topraksız insanlara kendisini sunan yeni bir tür hayat, ortaya koyduğu kazanç vaadiyle, onlar için karşı konulmaz bir cazibe teşkil ediyordu. Bu kazanç sağlama hırısı; kırlardan kentlere doğru gerçek bir göç oldu. Endüstri, kentlerde baş göstermesi sebebi ile giderek daha da büyük bir ihracat ticaretini besleyebiliyordu. Böylece tacirlerin sayısı ve bununla birlikte işlerinin önemi ve karları düzenli bir şekilde atıyordu. Ticari büyümenin o dönemde, genç insanlar için, zengin bir patronun yanında yardımcı olarak iş bulmak, onun işine ortak olmak ve sonunda zengin olmak kolaylaşmıştı (Pirenne, 2014: 61).

2.5. Feodalizm’de Toplumsal Sınıflar

Feodalizm, lord ile serfler arasında karşılıklı hak ve görevler ilişkisine de dayanmaktadır. Her ikisinin de birbirine karşı önceden belirlenmiş hak ve görevleri vardır. Lord, serfi koruyacak adaleti, toprağını işleme ve ürününü toplamasını sağlayacak, serfler arasında çıkabilecek toprak anlaşmazlıklarını çözecekti. Bir serfin ölmesi durumunda lord geride kalan aile mensuplarına bakmakla yükümlüydü. Bu kural ile mirasın hak sahiplerini bulunması sağlanıyordu. Serfler çalışma hayatları boyunca lordlara bağlı birer hizmetkardı. Lordlara vergi ödemekle yükümlüydüler ve şu 3 durumda vergi vergi alınmaktaydı:

1. Lordun çocuklarının evlenmesi.
2. Savaşta tutsak düştüğü zaman fidyesinin ödenmesi.
3. Serflerin toprak mirası elde etmesi (Ülgen, 2010: 7).

Kuraklık ve kıtlık dönemlerinde biriktirilen erzaklar kısa zamanda tükeniyor ve gerekli tahılı sağlamak için insanın tüm zekasını kullanması gerekiyordu. O zaman, çevrede daha şanslı olan bir komşudan ya da bolluğun egemen olduğu bir başka yöreden bunu sağlamak için serfler seferber ediliyordu. Lord, serflere para sağlayabilmek için değerli sofrta takımlarını en yakın darphanede eritirmek zorunda kalıyor ya da bir komşu manastırın yöneticisine borçlanıyordu. Böylece, atmosfer koşullarının etkisi altında, gelip geçici ve koşullara bağlı bir ticaret varlığını sürdürüyor, kara ve su yollarında ara sıra görülen bir ticaret trafiği devam ediyordu. Buna benzer bir durum olarak; bolluk

yıllarında insanlar, tarlalarının ya da bağlarının hasat fazlasını, kendi tüketim miktarlarını ayırarak fazlasını satmaya çalışıyorlardı. Sonunda, yaşam için zorunlu bir katık olan tuz ancak belirli yörelerde bulunabiliyor ve insanlar uzun yollar kat ederek tuz olan bölgelere giderek tuz ihtiyaçlarını satın alarak karşılıyorlardı. Ticaret, toplumsal faaliyet dallarından birisi olmaktan öylesine uzaklaşmaya başlamıştı ki, her mülk bütün ihtiyaçlarını kendi başına gidermeyi amaçlıyordu. Üzüm bağları bulunmayan Belçika, Hollanda, Lüksemburg yani günümüzde Benelüks olarak nitelendirdiğimiz ülkelerdeki manastırların, her yıl şarap mahzenlerine yeniden doldurabilmeleri için Sen Havzası yada Ren ve Moselle Vadilerindeki mülklerin bağışlarına muhtaç oldukları aşikardır. Bu bağışlara ulaşmak için denemedik yol bırakmamalarının nedeni budur (Pirenne, 2014: 196).

Kırsal bölgelerin etrafının kaleler ile çevrilmesi, ticaretin bu bölgelere yakın yerlerde konuşlanması, lordların buralara büyük binalar inşa etmesi ile şehir hayatına dönüşen kale kentlerin ticaret merkezleri yeni kent olarak adlandırılıyordu. Bu nedenle de burada yaşayanlar en geç on birinci yüzyılın başında kentsoylu yani burjuva adını almıştı. Ticaret merkezlerindeki bu karmaşık ilk orta sınıfı tanımlayabilmek oldukça güçtür. Bu sınıf yalnızca gezgin tüccarlardan oluşmamaktadır. Bunların yanı sıra, az ya da çok sayıda, malların taşınması, gemilerin donanımı, araba, fiçi ve sandıkların yapımı yani ticaretin yürütülmesi için gerekli tüm yan işlerde çalışan insanları kapsıyordu. Sonuç olarak bütün komşu bölgelerden, meslek edinmek için yeni gelişmekte olan kentlere insanlar geliyordu. Kentsel nüfusun, kırsal nüfusu kesin ve belirgin biçimde kendine çekişi on birinci yüzyılın başında kendini açıkça göstermektedir. Nüfus yoğunluğu arttıkça bunun dolaylı etkisi de artmıştır. Bu nüfusun günlük yaşamını sürdürebilmesi için yalnızca belli bir sayıda değil aynı zamanda çeşidi gittikçe artan becerilere sahip işçilere gereksinim vardı. O zamana değin kasaba ve kale-kentlerin sınırlı gereksinimleri için yeterli olan az sayıdaki zanaatkarlar artık yeni gelenlerin çoğalan gereksinimlerini karşılayamıyordu. Bu nedenle en vazgeçilmez meslek üyelerinin fırıncılar, biracılar, kasaplar, demirciler vb. dışarıdan gelmesi gerekiyordu. Ancak ticaretin kendisi de sanayi için bir uyarıcı güç olmuştur. Ülkenin sanayi ile ilgilenen her bölgesinde, ticaretin bu sanayiye önce köklendirmek sonra da bu köklenen alanda yoğunlaştırmak için başarılı bir çabası olmuştur (Pirenne, 2014: 54).

2.5.1. Asiller

Soylular sınıfı, üretim yapan serflerin çalıştığı toprağın sahibi olan ve serfler üzerinde askerî/yönetici sınıf olarak oturan sınıftır. Ortalama olarak soylu sınıf, feodal düzende yaşayan nüfusun onda birini oluştururdu. Üretim yapmaz, serflerin yaptığı üretimden pay alarak geçinirlerdi. Değişik coğrafyalarda değişik isimler alan soylu sınıfa, senyörler sınıfı da denirdi. Soylu sınıftan olanlar barış zamanında malikâneleri, yani feodal beyliği yönetir; savaş zamanında ise şövalye olarak donanıp kendilerine bağlı diğer şövalyelerle birlikte kralın veya başka bir soylunun ordusuna katılırdı. Soylular, kendi içlerinde hiyerarşik bir yapı oluşturuyordu. Daha zayıf olanlar büyük toprak sahibi soyluların hizmetine veya korumasına girmekte, bu korumanın karşılığında, koruyan soylunun yaptığı savaşlara şövalye olarak katılmaktaydılar.¹³

Feodal yapıya hâkim olan soyluluk da aynı şekilde Avrupa'nın değerler sistemine kendi onur düşüncesini miras bırakmıştır. Buna bağlı olarak aynı zamanda kan ayrıcalığı üzerinde de durulmuştur. XV. Yüzyıl İspanya'sında yükselen bir düşünce olan kanın saflığı imgesi aracılığıyla bu kavram, ırkçılık görüntüsü altında belirli bir tarzda Avrupa'yı da perişan etmiştir (Ülgen, 2010: 8).

2.5.2. Ruhban Sınıfı

Feodal yapı içerisinde, bu yapının en temel belirleyicilerinden birisi, kuşkusuz din adamlarından oluşan dua edenler sınıfıydı. Bu sınıf, bazı avantajların kendilerine açtığı yoldan ilerleyerek, reform hareketi ile dünyevi hayattan uzaklaştırılana kadar Avrupa toplumu üzerinde etkili oldular. Bu olumlu gelişme ile kilisenin bir yandan pratik hayatı biçimlendirme; diğer yandan da eğitim öğretim faaliyetlerini, dinin tamamını elinde tutarak ve pratik hayata ilişkin düşünce geliştirerek toplumu kontrol altında tutması şeklinde gerçekleştirmiştir. Ancak tarihte yaşananlar din adamlarının ve kilisenin hiç de masum bir dini hizmet içinde olmadıklarını gösterir nitelikteydi. Nitekim ilk başlardaki masum roller zamanla değişerek kilisenin de biçim değiştirerek çıkar ilişkilerinin artmasını hızlandıracaktı (Küçükcalay, 2014: 172).

¹³ www.tarih.gen.tr/feodalizm-nedir.html (Erişim tarihi:21.05.2015)

Feodal toplumun şekillenmeye başlamasından itibaren kilisenin önemi çok büyüktür. Çok sayıda ve genellikle geniş alan kapsayan toprak sahipliklerinin pek çoğu kilise senyörüydü. Piskoposlar, manastır rahiplerinin ve bütün manastırların senyörüydüler. Ayrıca kilise, dinsel ideolojik gerekçelerle bütün feodal sistemi destekliyordu. Tanrı gerçekten hepsinin senyörüydü. Adem ile Havva' nın yasak elmayı yemesi ile insan ilk günahını işlemiş ve esarete teslim olmuştu. Serfler kesinlikle insanın bu esaretin bedene dönüşmüş haliydi. Kilise, dünyevi senyörlerin müttefiki ayrıca bütün feodal sistem kemerinin kilit taşı olarak kabul ediliyordu. Ortaçağ Batı Hıristiyan dünyasının tasarladığı ve olmasını istediği toplumsal harita ile üç büyük toplumsal işlevi kabul eden eski Hint Avrupa modellerinden kaynaklanıyordu. Bu işlevlerden ilki dua edenler (oratores) yani kutsal işlevi temsil eden rahipler; ikincisi savaşanlar (belatores) yani fiziksel güçle ilişkili işlevi ifade eden savaşçılar ve son olarak çalışanlar (laboratores) yani üretici işlevin somut örnekleri olan köylüler ve sonradan katılan zanaatkârlardı. Sınırları ne olursa olsun, bu harita gerçekten de Avrupa kimliğinin karakteristiklerinden biri olan emeğe itibar kazandırma işlevi gördü (Ülgen, 2010: 8).

Kilisenin bir iman elçisi ve dünyevi bir lord olarak varlık bulabilmesinin ilk avantajı, içinde bulunduğu organizasyonel yapının avantajını kullanmış olmasıydı. Barbar istilaları döneminde, barbarlara büyü yapılabileceği korkusuyla kiliseler genellikle istilalardan masum kaldıkça, sosyal yapı içinde yıkılmadan organizasyonunu devam ettiren bir kurum olarak öne çıktı (Küçükkalay, 2014: 173).

Kilisenin ikinci avantajı, bütün kilise mensuplarının tek bir dil kullanarak (Latince) birbirleri ile anlaşabilmeleri idi. Avrupa'nın neresinde olursanız olun ve hangi dili konuşursanız konuşun, şayet kiliseye mensup bir bilim adamıysanız, bütün Avrupa'da Latince konuşarak başka bilim adamları ile anlaşabilirdiniz. Bu dil birliği, tek merkezden yönetilmek ve bütün çevre birimlerin bu merkeze itaati ile sağlamlaşıyordu. Kilisenin toplum üzerindeki egemenliğini arttıran bir diğer unsur, kilisenin eğitim-öğretim işlerini eline alarak kontrol altında tutmasıydı (Küçükkalay, 2014: 174).

Kilise yalnızca sahip olduğu muazzam topraklardan gelir elde etmiyordu. Kendisine yapılan bağışlara ek olarak neredeyse bütün ürünlerden %10 oranında tithe ismi verilen bir vergiyi toplama yetkisi de vardı. Daha da kötüsü, dünyevi lordların görevlerine

gelmeleri ve papalığa bağlı bazı atamaların yapılması da özel ödentileri gerektiriyordu. Bu ödentileri uygulamayan ve yıllık bazı özel ödenekleri hazineye göndermeyen kişiler aforoz edilmekle sonuçlanabiliyordu. Malikane içinde, serflerin lordlara karşı yerine getirmek zorunda oldukları aynı, nakdi ve bedeni hizmetlerin benzerleri, kilisenin ve onun toprakları söz konusu olduğunda da gündeme geliyordu. Kilise zamanla bütün hayatın ritmini belirler bir hale gelmişti. Sadece dini konularda değil, dünyevi konularda da kendisini otorite konumuna sokmuştu. Doğum ile ölüm arasında, hatta bunlarında dahil olduğu süreçte hayatın bütün dengesini kilise belirliyordu (Küçükkalay, 2014: 175).

Kilise, piskoposluk sınırlarını Roma kentlerinin sınırlarına dayandırmıştır. Barbarların saygı gösterdikleri kilise, imparatorluk eyaletlerinin barbarlarca ele geçirilmesinden sonra da dayandığı kentsel sistemi sürdürmüştür. Ticaretin sönmesi ve yabancı tüccarların göçmelerinin Kilise örgütü üstünde hiçbir etkisi olmadı. Piskoposların oturdukları kentler yoksullaşmış, nüfusları azalmış, piskoposların gücü ve etkisi kendini daha çok duyurma olanağı bulmuştur. Devletin ortadan kalkmış olması nedeniyle daha da büyük bir ayrıcalığı olan, kiliselerinde tapınanların bağışlarıyla desteklenen ve toplumu Karolenjlerle ortaklaşa yöneten piskoposlar; tinsel(manevi) yetkileri, ekonomik güçleri ve siyasi etkinlikleri dolayısıyla egemenlik kurarak toplumda varlıklarını sürdürüyorlardı (Pirenne, 2014: 123).

Kilisenin dünya görüşü toprağın toplumsal düzenini temeli olduğu bir çağın ekonomik koşullarıyla hayranlık veren bir uyum içindeydi. Toprak, Tanrı tarafından insanlara ebedi kurtuluşlarını sağlamak üzere yaşayabilmeleri için verilmişti. Toprak üzerinde yeşerecek her bitki insana yaşam gücü verecekti. Bu hayatın amacı zengin olmak değil fani hayat ebedi hayata dönüşene kadar insanların doğdukları zamanki durumlarını koruyabilmelerini sağlamaktı. Dünyadan el etek çekmiş hayatların, üzerinde bütün toplumun dikkatlerini toplaması gereken bir idealdi. Zenginlik peşinde koşmak batağa saplanmaktı, yoksulluk ilahi kökenliydi ve Tanrı tarafından takdir edilmişti. Bir devenin iğne deliğinden geçmesi ne kadar zor ise, yoksulun da cennet kapılarından içeri girmesi de o kadar zordu. Zenginlerin, manastırların örneklik ettiği biçimde hayırseverlik yolunda zenginliklerinden kurtulmaları gerekliydi. Manastırların ihtiyaç halinde kendilerinden ödünç alınan paraları serbestçe ertelemeleri gibi, ürünlerin fazlasını da

stoklamaları ve parasız dağıtımları gerekirdi. Parayı faizle ödünç vermek nefret edilecek bir şeydi, din açısından kötülüklerin en başıdır ve bu iş din adamları için daha başlangıçta yasaklanmış ve dokuzuncu yüzyıldan itibaren toplum tarafından da yasaklanmıştır. Kilise bunu topluma da yasaklamıştır. Üstelik bu yasaklama dini mahkemelerin yargı alanı içine de alınmıştı. Kilisenin etkisi dünya üzerinde öylesine derin izler bırakmıştı ki geleceğin ekonomik canlanışını yeni uygulamalara alışabilmeleri ve ticari karlar sermaye kullanımı ve faiz karşılığı ödünç vermeyi meşru olarak kabul etmeleri insanların yüzyıllarını almıştı (Pirenne, 2014: 158).

2.5.3. Serfler

Serf, Ortaçağ Avrupası'nda, miras yoluyla kendisine tahsis edilen kiralık arazide toprak ağası adına çalışan köylüye verilen isimdir.

Köylü ekonomisi genellikle basit aletlerin kullanımına dayanır. İş bölümü yaş ve cinsiyete göre ayrılır. Üretimin temel birimi ailedir. Köylü ekonomisinin en dikkat çekici özelliklerinden birisi kendi kendine yeterlidir. Köylü aileleri ürettikleri malın büyük bir kısmını kendileri tüketirler. Kalan ürünleri pazarlarda satmaktadırlar.

Tüccarlar fiilen özgür kişilerdir ancak iş bulma umuduna kapılarak kasabalara akın eden çok büyük sayıda göçmenler için durum aynı değildir. Bunlar hemen hemen her zaman yakın kırsal bölgelerin yerlileridir. Bu nedenle de medeni durumlarını saklamazlar. Kaçtıkları arazinin beyi onları kolayca arayıp kimliklerini tespit edebilirdi; kendi köylerinde yaşayanlar kasabaya geldiklerinde onlara rastlıyorlardı. Ana babaları biliniyordu, bu nedenle de toprak kölesi olarak doğdukları açıktı; çünkü toprak köleliği kırsal sınıfın genel durumuydu. Bu sebeple, tüccarların gerçek medeni durumları bilinmediği için yararlanabildikleri özgürlük iddiasında bulunmak bunlar için olanaksızdı. Böylece, zanaatçıların çoğunluğu da, içinde doğdukları toprak köleliğini sürdürüyorlardı. Bunların toplumsal koşulları ile geleneksel yasal durumları arasında bir uyumsuzluk vardı. Artık köylü olmaktan çıkmışlardı ama köleliğin kırsal nüfusa vurduğu ilk damgayı silemiyorlardı. Tüccarlar toprak köleliğinin haksızlıklarını çekiyorlardı. Evlenmek istediklerinde, seçtikleri kadın hemen hemen her zaman köle sınıfına mensup oluyordu. Yalnızca en zenginleri, borçlarını ödediklerini bir şövalyenin kızıyla evlenmek onuruna erişebiliyordu. Ötekiler için, bir toprak kölesiyle birleşmek,

çocukların köleliği sonucunu doğuruyordu. Evlilik, köleliğin ailelerde yeniden ortaya çıkmasına yol açtı. Böylesine çelişik bir durum kaçınılmaz olarak kin ve çatışmalar yarattı. Eski hukuk, kendisinin uyarlanmadığı bir toplumsal düzene kendini zorla kabul ettirmeye çalışırken, sonunda karşı konulmaz bir biçimde bir reforma sebep olan haksızlıkların ortaya çıkmasına yol açtı (Pirenne, 2014: 123).

Bir serfin ya da kendinden daha güçlü bir kişiyle karşılaşan özgür insanın ilişkisini ise şöyle özetlemek mümkündür. Bloch'un deyiimiyle “*işte karşı karşıya iki adam duruyor. Biri hizmet etmek istiyor; diğeri de şef olmayı kabul ve arzu ediyor. Birincisi ellerini kavuşturup, ikincisinin ellerinin arasına koyuyor. Gayet açık bir tabiiyet belirtisi olan bu hareketlerinin anlamı bazen bir diz çökmeye arttırılıyordu. Ellerini veren kimse yanı zamanda karşısındakinin adamı olduğunu belirleyen çok kısa birkaç söz ederdi. Daha sonra üstün ve daha alt seviyede olan ağızdan öpüşürlerdi. Bu roma döneminde anlaşmanın ve dostluğun simgesiydi*” (Bloch, 1965: 186).

Genel bir kural olarak; serflik tarımla uğraşan yığınların yani bütün yığınların normal durumudur. Kuşkusuz bu serfliğin pek çok kademesi vardı. Ortaçağ köleliğinden pek fazla kurtulamamış insanların yanı sıra, büyüklerin korunmasına kendilerinin gönüllü olarak terk eden yerlerinden edilmiş küçük mülk sahiplerinin neslinden olanlarda bulunuyordu. Asıl önemli olan; bunların yasa koyma sonucu oluşan ekonomik koşullar değil toplumsal koşullardı. Senyör toprağında yaşayanlar insanlar hem sömürülen hem korunan ve artık bağımlı kişilerdi. Bununla birlikte genel bir cehalete yeniden gömülmüş bir toplumda sadece kilise okuma ve yazma gibi kültürün kaçınılmaz iki aracını elinde bulunduruyordu. Dokuzuncu yüzyıldan on birinci yüzyıla kadar yönetim işi, sanatlarda olduğu gibi bu alanda da kilisenin elindeydi, kilise mülklerin örgütlenişi, soyluların mülklerinin boşuna eritmeye çalıştıkları bir modeldi. Kilise çağın manevi gücü olmanın yanı sıra aynı zamanda büyük bir mali gücü temsil ediyordu (Pirenne, 2014: 57).

Prenslerle serfler arasında zorunlu olarak kurulan ilişkilerin çok önemli siyasal sonuçları olmuştur. Çoğalan zenginliklerinin kendilerine gittikçe önem kazandırdığı ve gerektiğinde iyi donanımlı binlerce kişiyi savaş alanına sürebilecek durumda olan kentleri dikkate almak gerekiyordu. Fransa'da krallar, seflerin hizmetine başvurmayı ve

onları kendi çıkarlarına bağlamayı ihmal etmediler. Kendilerini komünlerin koruyucuları, onların özgürlüklerinin bekçisi olarak göstermişler ve onlara Taç davasının kent hakları ile dayanışma durumunda olduğu izlenimi vermişlerdir (Pirenne, 2014: 86).

Köylülerin arazileri ancak düzenli olarak vermek durumunda oldukları resimleri ve vergileri karşılayacak büyüklükteydi. Örneğin; çok çocuklu bir adamın küçük erkek çocukları, babalarının lorda karşı ödemelerini yapabilmesi için, çoğu kez evi terk etmek zorunda kalıyorlardı. O andan itibaren, kırsal alanlarda başıboş dolaşan, manastırdan manastıra giderek fakirler için ayrılan sadakadan paylarını alan, hasat ya da bağ bozumu zamanı işgüçlerini köylülere kiralayan ve savaş zamanlarında, feodal birliklere paralı asker katılan işsiz sınıfi bu topluluğa katılıyordu. Bu adamlar, kıyılarda ve nehir ağızlarında gemilerin ve tacirlerin gelişiyle onlara sağlanan yeni geçim olanaklarından yararlanıyorlardı (Pirenne ,2014: 5).

Üçüncü Bölüm

3. Feodalizm’de Aydınlanma

Kişisel refah düzeyini yükseltmek amacıyla izlenen yollara, uygulanan yöntemlere ve bu amaçla kullanılan araçlara iktisadi sistem denir. İktisadi sistem; üretim faktörlerinin bileşimi sonucu elde edilen mal ve hizmetlerin, dolayısıyla gelirin insanlar arasında dağılım metodudur. Halklar, seçmiş oldukları ekonomik sistemlerin içinde sahip oldukları kaynaklar ile kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmet üretirler. Bu durumda her ekonomik sistem birçok müessese ve kurumların bir bütünüdür. Üretim ve dağılım olayı bu bütünlük içinde cereyan eder. Çeşitli ekonomik sistemler gerek üretim gerekse gelirin dağılımı bakımından değişik yollar izlerler. Fakat izlenen yolların farklılığına karşın her ekonomik sistem ihtiyaçların tatminine uğraşır (İslatince, 2009: 2).

Bu bağlamda ortaçağ döneminde de toplumlar kendilerine en uygun iktisadi sistemi bulmaya, toplumun marjinal faydasını maksimize edilmesi için çareler aramaya başlamışlardı. Ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda çağın karanlığını aydınlatmaya, refah düzeyini üst seviyelere çıkarmayı denemişler.

Avrupa’daki siyasi ve ekonomik yapı 1100’lü yıllara doğru yavaş yavaş çözülmeye ve biçim değiştirmeye başladı. Bu nedenle 1100 ve 1350 yılları arasındaki dönemde çağın kendi özgürlüğü içinde teknolojik ilerlemeler ve yenilikler, tarım başta olmak üzere üretime uygulanmıştır (Küçükkalay, 2014: 179).

Feodal yapının aydınlanması yalnızca merkezi devletlerin oluşması ve siyasal yapının biçim değiştirerek, yani krallıklar içinde yeni organizasyonların ve kurumların kurulması anlamına geliyordu. Bu çözüme, ekonomik yapının gelişmesi ve dönüşmesiyle bağlantılı olarak, feodal siyasi yönetimin tasfiyesi ile birlikte sınıfsal bir dönüşümü ve taşların yerlerinin değişmesini de beraberinde getirdi. Önceki dönemlerin köylü, serf, lord, papaz ve şövalye gibi sınıflarının yanında yeni sınıflar, güçlü bir şekilde toplumsal yapılanmadaki yerini almaya başlamıştır. Sınıfsal dönüşümün gerçekleşmesi uzun bir süreci aldı (Küçükkalay, 2014: 198).

Bu dönüşüme örnek olarak; Roma imparatorluğu bu dönemde Mısır'da ulaşım sistemini kurarak ülkenin her bölgesi ile haberleşmenin gerçekleşmesini, kurduğu güvenlik sistemi ile de ülkenin her yanına güvenli bir şekilde seyahat edilmesini sağlamıştır (Brewer ve Teeter, 2011: 3).

3.1. Feodalizm'de Aydınlanma Sebepleri

Ortaçağ'da nüfus artışı ve ticaret yayılması gibi insan isteklerinden çok az etkilenen olguların sonuçlarını önlemek olanaksızdı. Belki de toplumsal düzende otorite sahibi olanlar, çevrelerinde olup biten değişikliklerin önemini değerlendiremiyorlardı. Eski düzen başlangıçta durumunu koruma yollarını aradı. Ancak daha sonra, genellikle de çok geç, kendini yeni koşullara uydurmaya çalıştı. Her zaman olduğu gibi değişiklik birdenbire ortaya çıkmadı. Daha doğal itici güçlerle açıklanması gereken bir çıkışı, sık sık yaptığı gibi feodal zorbalığa ya da papazların kendini beğenmişliğine yormak doğru olmayacaktır. Kurulu düzenden yararlananlar belki de çıkarlarını güvence altına almaktan çok, toplumun korunması için onlara vazgeçilmez görüldüğünden bu düzeni koruma eğilimindeydiler. Toplumun devrimci bir yapısının olmaması bir avantaj niteliğindedir. Toplum şiddete başvurmuş olsa da bunun nedeni yönetime karşı duydukları nefret değil, yalnızca karşı tarafa isteklerini kabul etmeye zorlamaktır. Tüm istedikleri az ya da çok genişletilmiş siyasal özerklik ve yerel yönetimdi. Orta sınıfların içinde buldukları düzene karşı giriştikleri ilk eylem ancak on birinci yüzyılın başında yer aldı. Bu süreçten sonra devrimci hareketleri sayısız olarak sürmüştür. Toplum içinde buldukları değişikliklere, alt üst olmalara rağmen reform hareketi gerektiğinde yoluna çıkılan direnişi kırarak duraksamaksızın ilerlemiş ve on ikinci yüzyılda, kasabalara anayasalarının temelini oluşturacak olan başlıca iktisadi sistemlerin gelişmesini sağlamıştır (Pirenne, 2014: 66).

Siyasi istikrarın yakalanmasındaki en önemli faktörler; tarımsal verimliliğin artması, ürün çeşitliliği, beslenme ve sağlık koşullarının iyileşmesi, yeni ürünlerin öğrenilmesi ve seyahat özgürlüğünün artması ile başka insanlarla etkileşime geçilmesi ve nüfus artışının üretimi etkilemesiydi. Söz konusu dönemde Avrupa'nın nüfusu, her elli yılda % 8,41 gibi büyük bir oranda arttı. Bu artış 1200 ile 1300 arasında %13.3 gibi olağanüstü bir rakama ulaşmıştı. 1350'ler de başlayan bunalım yıllarında nüfus yeniden

45 milyona düşmüş ama fazla geçmeden hemen 100 yıl sonra, yeniden 1200'ler de ki düzeyi olan 70 milyona çıkmıştı. 1000-1500 tarihleri arasında İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya, Portekiz açısından yaptığı nüfus tahminlerinde bu artış görülmektedir. Buna göre bu ülkeler on birinci yüzyılın başlarında toplam 15 milyon dolayında bir nüfus büyüklüğüne sahiplerken, bu nüfus on dördüncü yüzyılda 42 milyona, on altıncı yüzyılda ise 56 milyona ulaşmıştır. Nüfusun 1347 yılındaki düşüşünde Avrupa'ya ulaşan veba salgının etkisi kesindir. Zira 1340'lı yıllarda 75 milyona ulaşan Avrupa nüfusunun yaklaşık 1/3'ü bu salgında hayatını kaybetmiştir. Ancak bu artış ve azalışlar son derece kırılıyordu. Savaş, salgınlar, kıtlıklar ve siyasi istikrarsızlık sebebi nüfus artışı sağlanamıyor, her ne kadar doğum oranı artsa da belirtilen sebepler sebebi ile nüfus azalma eğilimi içine girmiştir (Küçükkalay, 2014: 184).

Nüfusun azalma sebeplerinden en önemlisi olan bir veba salgını birkaç ay içinde nüfusun dörtte biri ile yarısı arasında bir kısmını öldürüyordu. Veba, salgın hastalıkların en trajik ve tahripkar olanıydı. Bu hastalıkların henüz tedavisi bulunamamış, tütsüler, yabancı otlar işe yaramamış, dualar büyüler ise hastalıklara derman olmaktan yetersiz kalmıştı. Tifüs, humma, dizanteri ve grip de sık rastlanan hastalıklardandı. Ortaçağ boyunca bazı şehirlerin ya da tüm Avrupa'nın bir salgın hastalığa maruz kalmadığı yıl yok gibiydi. Sonuç olarak; Avrupa nüfusu bir yandan düşük doğum oranları, bir yandan hastalık ve savaş sebebiyle Asya toplumlarının kaderini izlememiş, ekonomik gelişmesi aşırı nüfusun kaynaklar üzerinde yaratacağı şiddetli baskı ile engellenememiştir (Güran, 2013: 46).

3.2. Feodalizm ve İktisat

Antik Yunan ve Roma halkı öylesine derinden etkilemiş olan borç felaketine karşı Ortaçağ iktisadi sistemlerle toplumsal düzenini korumuştur. Tüccarlar, yaşam biçimlerinin ebedi kurtuluşlarını tehlikeye düşürmesinden ötürü kuşkusuz çok tedirgin olmuşlardı. Öldükten sonraki dünyada yaşam korkusu vicdanlarını tedirgin ediyordu. Birçokları ölüm döşeginde vasiyetnameleriyle hazır kurumları koruyorlar ya da haksız kazançlarını geri vermek için servetlerinin bir bölümünü ayırıyorlar ve bunları ölmeden önce bağışlıyorlardı (Pirenne, 2014: 95).

İktisadi sistemlerin oluşumu köyden kent yaşamına geçişle yeni ekonomik sistemlerin oluşumu ile özgürlük orta sınıfın gerekli ve evrensel bir niteliği haline geldi. Her kent bir ayrıcalık sağlamış ve kent duvarları içinde kırsal köleliğin tüm kalıntıları ortadan kalkmıştı. Servetin insanlar arasında doğurduğu farklar, hatta çelişkiler ne olursa olsun, medeni durum bakımından herkes eşit hale geldi. Bir alman atasözünün de dediği gibi kent havası insanı her zaman özgür kılmıştı. Bu gerçek her coğrafyada geçerli hale gelmişti. Özgürlük, eskiden beri ayrıcalıklı sınıfın tek elindeyken bundan böyle özgürlük kazanmak için kent toprağında yaşamak yeterli olmuştu. Kent sınırları içinde bir yıl bir gün yaşayan her köle, kesin bir hak ve özgürlüğe sahip oluyordu. Başlangıçta yalnız tüccarların fiilen yaralandıkları bu özgürlük şimdi hukuksal olarak tüm kentlerin ortak hakkı olmaya başlamıştı (Pirenne, 2014: 52).

Paranın madeni muhtevastaki bozulma nedeni ile para talebi bu dönemde artmıştır. Bunun nedeni; altın ve gümüşün yeterli ölçüde elastik olmayan arzına karşılık bir yandan ekonominin daha çok paraya dayalı hale gelmesi, öte yandan da nüfusla gelirin artmasıdır. Fakat para arzı ile para talebi arasındaki bu dengesizlik, para ayarındaki bozulmanın tek nedeni değildi. Diğer nedenler ise; Harcamaları artan devletlerin ek gelir sağlama arzusu, enflasyondan menfaat sağlayan sosyal grupların baskısı ve ödemeler dengesindeki açıklardır (Güran, 2013: 55).

Pazar vergileri kent otoritesi altında değişikliğe uğramışsa da, diğer derebeylik hakları için durum değişik olmuş, kent yaşamının serbestçe işlemesiyle bağdaşmayan bu haklar kaçınılmaz olarak tümüyle ortadan kalkmıştır. Tarımsal dönemden arta kalan, kentin görünümü üzerinde etkili olan iktisat ise hemen hemen her alanda etkisini göstermiştir. Derebeyleri tarafından kent sakinlerini, unlarını öğütüp ekmeklerini pişirmeye zorladığı değirmen ve fırınlar; derebeyine, belli zamanlarda herhangi bir rekabetle karşılaşmaksızın, bağlarından gelen üzümleri ve sürülerinden elde edilen etleri satma ayrıcalığı sağlayan her türlü tekel piyasa ortamına zemin sağlıyordu. Ortaçağda dönüşümü bekleyen adetler ise şöyle sıralanabilir;

1. Derebeyinin kentsoyluları, kentte kaldığı sürece kendisine barınak ve yiyecek sağlamaya zorlayan barınma hakkı,
2. Derebeyinin ardından savaşa katılma zorunluluğunu içeren silah altına alma hakkı,

3. Su üstüne köprü kurmayı yasaklayan ya da sakinlerini eski kent garnizonunu oluşturan şövalyeler bakımına yardım etmeye zorlayan adetler; uzun süredir işe yaramaz duruma geldiklerinden ezici ve can sıkıcı olan bu kökenli adetler bunlardan sadece bazılarıdır.

Zamanla çıkarlarının onları bazı önemsiz gelirlerini koruyabilmek için kentlerin gelişimini engellemeye değil, bu gelişimin önündeki engelleri kaldırmaya zorladığının bilincine vardılar. Bu eski vergilerin yeni durumla bağdaşmadığını hesaba kattılar, sonunda da kendilerini bu vergileri yağma ve zorbalık olarak nitelendirmeye başladılar (Pirenne, 2014: 38).

Vergiler, gerekli kaynakları sağlama aracı olarak kullanılıyordu. Vergi ödeyenlerin bu yükümlülüğü yerine getirmeleri için zora başvurmak gerekiyordu. Herkes olanaklarına göre, kamunun çıkarları için yapılan harcamalara katılmak zorundaydı. Her kim bu işlerin gerektirdiği giderleri desteklemeyi reddederse, kente girmesi engelleniyordu. Bu nedenle de, kent bir komün, zorunlu bir birlik, tüzel bir kişilik halini almıştı (Pirenne, 2014: 88).

Kentin beslenme gereksinimlerinin karşılanması, ticaret ve sanayi yönetimi; kentlerin, varoluş koşullarının karşılarına çıkardığı toplumsal ve ekonomik sorunları çözme gelişimini daha da açık bir biçimde kanıtlamaktadır. Oldukça büyük yani milyonları barındıran bir nüfusun beslenmesini sağlamak; yiyecek maddelerini dışarıdan getirtmek yani ithalat işlemlerine atılım gerçekleştirmek; işçilerini dışarıdan getirtmek, işçilerini yabancı rekabetine karşı korumak; hammadde gereksinimlerini karşılamak bir başarıydı sayılabilirdi. Bu ekonomi, çağımız da dahil tarihin herhangi bir dönemindekinden daha kusursuz bir toplumsal yasalar bütünü yaratmıştır. Satıcıyla alıcı arasındaki aracıyı kaldırmış, kentliye ucuz bir yaşam sağlamıştır. Dolandırıcılığı acımasızca yargılamışlar, işçiyi rekabet ve sömürüye karşı korumuşlardı. İşçi ve ücretleri düzenlendi, ustalık ve çiraklık rütbeleri oluşturuldu. Aynı zamanda ürünlerini komşu ülkelere satma ve ticaret için uzak pazarlar sağlama tekeli ülke himayesi altında tutulması sağlandı (Pirenne, 2014: 115).

Feodal yapıda yeni bir servet dağılımı ortaya çıkmıştı. Bu servet topraktan değil, para ya da parayla ölçülebilir mallardan oluşan ticari servettir. On birinci yüzyılda bazı

kentlerde gerçek kapitalistler vardı ve bu kent kapitalistleri çok geçmeden, karlarının bir bölümünü toprağa yatırma alışkanlığını edindiler. Gerçekten, servetlerini ve kredilerini pekiştirmenin en iyi yolu toprak satın almaktı. Kazançlarının bir bölümünü, önce kendi oturdukları kasabada, sonra da taşrada taşınmaz mal satın almak için ayırdılar. Ticaretin toplum yaşamına yayılmasının yarattığı ekonomik bunalım, kendilerini bu duruma uyduramayan toprak sahiplerinin yıkımına neden olmuş ya da en azından onlar için güçlükler yaratmıştır. Para dolaşımını hızlanmasının doğal bir sonucu, paranın değerinin düşmesi ve bu nedenle de tüm fiyatların yükselmesi olmuştur. Kentlerin oluşumu ile aynı zamana rastlayan dönem, hayat pahalılığının çok yüksek olduğu, orta sınıfın iş adamları ve zanaatçılarının yararına olduğu ölçüde, gelirlerini artırmaya başaramayan toprak sahipleri için zararlı bir dönem olmuştur. On birinci yüzyılın sonuna değin bunların çoğu, yaşamlarını sürdürebilmek için tüccarların sermayesine başvurmak zorunda kalmıştır (Pirenne, 2014: 107).

On ikinci yüzyılda yönetim kentlerden ödünç para almaya başlayarak bütçe açığı vermeye ve borçlanmaya başlamıştı. Kentler bu parayı güvence altına almadan ya da para karşılığı bir ücret tahsil etmeden vermiyorlardı. Paralarının hiçbir zaman geri ödenmemesi tehlikesini göze aldıklarını iyi bildiklerinden, ödünç vermeyi kabul ettikleri paralar karşılığında, yeni haklar koparıyorlardı. Derebeylik hukuku, egemen durumda olanın buyruklarından yalnızca açık seçik olarak belirlenmiş, niteliği özel durumlarla sınırlandırılmış belli vergileri almasına izin veriyordu. Bu yüzden, ne denli gereksinme duyarsa duysun, onları dilediği gibi baş vergisi ödemeye ya da erzak sağlamaya zorlayamazdı. Bu bakımdan, kent yasaları onlara en sağlam güvenceleri veriyordu. Dolayısıyla, onlarla uzlaşmaya varmak zorunluydu (Pirenne, 2014: 82).

Kent istihkamlarının devamlı olma zorunluluğunun yarattığı masraflar için para bulunması gerekiyordu ve bu para en kolay kent ahalsinin kendisinden toplanabilirdi. Ortak savunma herkesi ilgilendiriyordu ve herkes masraflarını karşılamak mecburiyetindeydi. Her bireyin ödeyeceği pay, servetine göre hesaplanıyordu. Bu büyük bir buluş anlamına geliyordu. Çünkü yalnızca lordun çıkarı için toplanan keyfi feodal vergi, yerini genel yarara dönük amaçlar için tahsis edilen ve vergi mükellefinin imkanlarıyla orantılı bir ödemeye bırakıyordu. Böylece vergi, feodal çağda ortadan kalkan kamusal niteliğini yeniden kazandı. Bu vergiyi tayin etmek ve toplamak için

olduğu kadar, kent nufusunun duzenli artisiyla, rihitim ve Pazar yerleri yapilmasi, koprueler ve kiliseler inŒasi, mesleklerin tanzimi ve yiyecek maddelerinin denetimi gibi, artan sıradan ihtiyaclarin karŒılanmasi sağlandı (Pirenne, 2014: 66).

3.3. Feodal Yapıda İktisadi Dönüşümler

Dokuzuncu yüzyılın sonunda, Akdeniz'in kapatılmasından sonra, Batı Avrupa'nın ekonomik gelişimi en düşük düzeye inmiştir. Bu yüzyılın sonu aynı zamanda, barbar akınlarının yol açtığı toplumsal düzensizliğin ve buna eşlik eden siyasal kargaşanın en yüksek noktaya ulaştığı andır. Ortaçağ hala karanlık olsa bile, on birinci yüzyılın sunduğu görünüm, ana çizgileriyle onuncu yüzyıl da görülüyordu. 1000 yılının dehşetiyle ilgili ünlü efsane, bu bakımdan simgesel bir anlam taşıyordu. İnsanların 1000 yılında dünyanın sonunun gelmesini bekledikleri kuşkusuz doğru değildir. Bu tarihten itibaren

Orta sınıfın büyüyüp, güç kazanması ile soylu sınıf yavaş yavaş gerileyerek bu sınıf karşısında gücünü yitirdi. Kasaba ya da kale-kentlerde yerleşmiş olan şövalyelerin, bu eski kalelerin önemini yitirmesinden sonra buralarda yaşamaları için hiçbir neden kalmamıştı. En azından Avrupa'nın kuzeyinde, kasabalardan ayrılarak kırsal bölgelere çekilme yönünde kesin bir eğilim belirdi. Yalnızca İtalya'da ve Fransa'nın güneyinde soylular kasabalarda yaşamayı sürdürdüler. Bu olgu söz konusu Roma İmparatorluğu geleneklerinin ve belli bir ölçüde belediye örgütünün korunmasıyla açıklanmaktadır. İtalya ve Provence kentleri, yönetim merkezleri oldukları toprakların öylesine yakın bir parçası olmuşlardı ki, sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllardaki ekonomik gerileme döneminde başka ülkelerle daha sıkı ilişkiler kurulmuştur. Toprakları ülkenin dört bir yanına dağılmış olan soylular ise; Fransa, Almanya ya da İngiltere'deki soyluların belirleyici özelliği olan bu kırsal niteliği kazanmamışlardır (Pirenne, 2014: 105).

Karolenjlerde olduğunun aksine, Bizans İmparatorluğu'nda lüks mallara olan talebi besleyen kent hayatını ortadan kaldırmıştı. Bu bölgedeki ekonomik dönüşüm; İslam'ın ilerleyiŒiyle kesintiye uğratılmamış ve önemli bir deniz ticareti, zanaatkarlar ve profesyonel tacirlerin oturduğu kentleri beslemeye devam etmişti. Toprağın her Œey anlamına geldiği; ticaretin ise önemsiz olduğu Batı Avrupa ile yalnızca ticaretle yaşayan ve topraksız bir kent olan Venedik arasında var olan zıtlıktan daha çarpıcısı

düşünülemez. Konstantinopolis ve Doğu'nun Hristiyan limanları, Venedik ile İtalya'daki Bizans kentlerinin biricik deniz ticaret hedefi olmaktan kısa sürede çıktılar. Teşebbüs ruhu ve kazanç arayışının çok güçlü ve gerekli oluşu, dinsel tereddütler nedeniyle, her ne kadar şimdi kafirlerin elinde bulunsada, Afrika ve Suriye ile eski iş ilişkilerini yenilemekten daha uzun süre alıkoyamadı. Kilise'nin lanetlediği ve aforoz edilmekle damgaladığı kazanç hırsı, burada en gaddar biçimiyle kendisini gösteriyordu. Venedikliler esir aldıkları ya da Dalmaçya kıyılarından satın aldıkları genç Slavları, Mısır ve Suriye'nin saraylarına köle olarak ihraç ediyorlardı. Bu köle ticareti; onların artan zenginliğine, aynen on sekizinci yüzyıldaki köle ticaretinin pek çok Fransız ve İngiliz deniz tacirine sağladığı boyutta katkılar sağlamıştır (Pirenne, 2014: 125).

Onuncu yüzyılın ortalarına doğru; Avrupa dış istilalardan tamamen kurtulmuş, Sicilya'daki Müslüman-Arap unsur lav edilmiştir. Siyasi yapının istikrara ulaşması, makineleşme ile hazıra alışan Avrupa halkının günlük işlerine dönmüş ve hayatın rutin işlemlerinin gerçekleştirilmesi sağlamıştı. Hatta istila ve göç dalgası tersine işlemiş, ilerleyen yüzyıllarda Avrupalılar, Baltık Bölgesi'ne ve Doğu Avrupa'ya doğru ilerleyerek oraları istila ederek, kolonizasyona tabi tutmuşlardı. On dördüncü yüzyılın başlarında ise ilk kez saat ve ateşli silahların keşfi ile karşılaşmıştı. Bu yüzyılda su kanallarından gemilerin geçirilmesi için su kesintisini kullanmayı öngören bir sistem geliştirildi. Avrupa'da Roma Döneminden beri su gücü özellikle değirmenlerde, dokuma ve dericilikte kullanılmaktaydı. On birinci yüzyıla gelindiğinde, rüzgar gücünün keşfi ile rüzgar gücü ile çalışan değirmenler üreilmeye ve sayıları hızla artmaya başladı. Buluşlar ve uygulamalar hiçbir zaman sabit kalmadı. Su ve rüzgarla işleyen aletler, geliştirilen dişli sistemleri ve diğer eklemelerle verimliliğe etkide bulunup, insan gücünden basit de olsa tasarruf sağladılar (Küçükkalay, 2014: 180).

Yeni ekonomik koşullara bağlı olarak, kent toprağı yeni bir hukuka kavuşmuştu. Toprağın özgür kılınarak ekim ve biçime uygun hale getirilmesi, eski mülk sahiplerinin mülklerinin yağma edilmesi sonucunu doğurmadı. Çoğu kez, kendilerinden satın alınmadıkça, eskiden sahibi oldukları toprak parçalarını ellerinde tuttular. Lakin, bu topraklar üstündeki egemenlikleri artık o topraklar üstünde çalışanların özgürlerini kapsamıyordu. Kent hukuku yalnızca kişisel köleliği ve toprak üstündeki kısıtlamaları ortadan kaldırmakla kalmamış, ticaret ve sanayi etkinliklerini engelleyen haklarının ve

mali hak iddialarının da ortadan kalkmasına yol açmıştır. Malların serbestçe dolaşımı için büyük bir engel olan pazar vergileri, kentsoyluların özellikle onaylamadıkları bir olguydu. Bu sebeple de, çok geçmeden bu vergilerden kurtulmak için çaba harcadılar. On ikinci yüzyıl boyunca her yerde gönüllü ya da zorunlu olarak pazar vergilerinde artan oranlı değişiklikler yapılmıştır. Kimi yerlerde bu vergiler, yıllık bir ücret ödenerek geçiştirilmiş, kimi yerlerde vergileri toplama yöntemi değiştirilmiştir. Hemen hemen her bölgede, bu vergiler kent makamlarının denetim ve yetki alanına girmiştir. Ölçü ve ağırlıklarının standartlaştırılması ile Pazar yerleri ve genel olarak sanayinin hukuksal açıdan yönetiminde kale komutanlarının ve eski derebeylik sistemindeki görevlilerin yerini almışlardır. Pazar vergileri kent otoritesi altında değişikliğe uğramışsa da, diğer derebeylik hakları için durum değişik olmuş, kent yaşamının serbestçe işlemeyle kişilerin sahip olduğu haklar tümüyle ortadan kalkmıştır (Pirenne, 2014: 218).

Derebeylerin kent sakinlerini, unlarını öğütüp ekmeklerini pişirmeye zorladığı değirmen ve fırınlar; derebeyine, belli zamanlarda herhangi bir rekabet piyasasıyla karşılaşmaksızın, bağlarından gelen frenk üzümleri ve sürülerinden elde edilen kaliteli etleri satma ayrıcalığı sağlayan her türlü tekel; derebeyinin kentsoyluları, kentte kaldığı sürece ülkede yaşayanlara barınak ve yiyecek sağlamaya zorlayan barınma hakkı; derebeyinin ardında savaşa katılma zorunluluğunu içeren silah altına alma hakkı; uzun süredir işe yaramaz duruma geldiklerinden ezici değişik tür ve kökenli adetler, su yolları üstüne köprü kurmayı yasaklayan ki bu vasıta ile sınır ötesi alanlara ulaşım engellenmiştir ya da kent sakinlerini eski kent garnizonunu oluşturan şövalyelerin bakımına yardım etmeye zorlayan adetler gibi. On ikinci yüzyılın sonunda bütün bunların anısından başka bir şey kalmamıştı. Derebeyleri önce karşı koymaya çalışmışlar itiraz etmişler fakat sonunda boyun eğmişlerdir. Zamanla, çıkarlarının onları bazı önemsiz gelirlerini koruyabilmek için kentlerin gelişimini engellemeye değil, bu gelişimin önündeki engelleri kaldırmaya zorladığının farkına vardılar (Pirenne, 2014: 197).

Kent barışı; kırsal bölgelerdekinden ciddi ve önem arz eden; eşine rastlanmayan bir yasaydı. Bedensel cezalarla dolu olan bu dönemde asma, kısırlaştırma, kafa veya uzuv kesme gibi işkenceler vardı. Bu yasanın açık amacı, kusurları zorbalıkla bastırmaktı. Kentin kapılarından giren herkes, ister soylu, ister özgür, isterse de kentsoylu olsun bu

yasaya bağılıydı. Bu yasada kent, birleştirici bir öge ve tutucu bir bağ olarak görev yapıyordu. Yasa; yetki bölgelerinde ve toprağı bölüşen derebeyliklerde uygulanıyor; gücünü ve otoritesini herkese gösteriyordu. Bu yasa; kent duvarları içinde yaşayanların tümünün aynı duruma getirilmesine ve orta sınıfın oluşmasına zemin hazırlamıştır (Pirenne, 2014: 214).

3.3.1. Tarım Alanında Dönüşüm

Feodal sistemin beslendiğı asıl kaynak tarımdır. Tarımda kullanılan mübadele aracı ise gümüştür paradır. Bu tarımsal ekonomide; merkezi bir vergi sistemi ve hazine sistemi yoktur. Vergilerden elde edilen yeterli kaynak da bulunmuyordu. Hatta Şarلمان gibi güçlü bir hükümdar bile, kendi malikânelerinin gelirinden gerekli fonları elde etmede zorlanmış ve anayoldan geçiş parası almak gibi bazı geleneksel yöntemlerle gelir elde etmeye yönelmiştir (Ülgen, 2010: 9).

Feodalizmin çözülme aşamasındaki en önemli gelişme; üçlü tarla rotasyonu olmuştur. İlk kez sekizinci yüzyılda uygulanmış olmasına rağmen yayılması için birkaç yüzyıl daha gelişmesini beklemek gerekmiştir. İkili rotasyonda; bir tarlanın yarısı ekilirken yarısı nadasa bırakılmakta, üçlü rotasyonda ise tarla üç parçaya bölünerek, bir parçasına kış, bir parçasına sonbahar ekimi yapılmakta ve üçüncü parça ise nadasa bırakılmaktadır. Üçüncü parçanın nadasa bırakılmadığı durumda ise toprağın mineral açısından zenginleşmesini sağlamak amacı ile azotlu bitkilerin ekilmesi yöntemi kullanılarak topraktan marjinal faydanın maksimizasyonu sağlanmaktadır. Bu sistemin izlenmesinin en önemli avantajlarından birisi, toprağın bazı mineraller yönünden çıkan eksikliğini, değişik ürünler ekerek tamamlamayı ve dolayısıyla topraktan daha yüksek verimi ve kaliteli ürün almayı amaç edinmişlerdir. Üçlü rotasyonun bir başka önemli etkisi işgücünden tasarruf sağlayarak, ikili rotasyonda çalışan işgücü miktarından, daha fazla ürün elde edilmesi ya da açığa çıkan işgücü ile yeni toprakların ziraate kazandırılmasıdır (Küçükkalay, 2014: 182).

Tarımda yaşanan devrimle dönüşüme uğrayan köyler yerel düzeyde koruma sağlayan vergi alan ve adalet dağıtan şövalye gruplarını destekleyecek ürün fazlasını artık üretebiliyorlardı ve bu ihtiyaç fazlası ile yeni keşfedilen panayır ve pazarlarda ürünler satılarak ekonominin hızla gelişimi sağlanmıştır (McClellan ve Dorn, 2006: 210).

Feodalizm, sosyal bir olgu olarak doğal yapısına IX. ve X. yüzyıllarda ulaşmıştır. Diğer medeniyetler tarafından ekonomik gelişim süreci içerisinde bir rol almamıştır. Ekonomi; kişisel hizmet ve toprak yapısı içerisinde inşa edilmiş politik bir sistem olarak Batı'da yer almıştır. Avrupa'daki yeni gelişen savaş teknolojisi; tarım devrimiyle gelen malikâne sistemiyle kolayca bir araya gelmiştir. Şövalye, Ortaçağların başlangıcında yaygın olan köylü askerin yerini almış ve şövalyelik tam zamanlı bir iş olmuştur. Geleneksel bir şövalyeyi parlak zırhlara büründürmek kapsamlı bir iş haline gelmiştir. Sistem, şövalyelerin bağlılıklarının ve silahlarının bir feodal lordun bölgesinin bir kısmının lord adına yönetilmesi ve vergilendirilmesi karşılığında güvence olarak gösterildiği gerçek feodal ilişkilere yol açmıştır. Bu gibi yerel ilişkiler, Avrupa toplumlarının Ortaçağdaki dağınık şekilleri bakımından özellikle uygundu. Su alt yapısına gerek olmayan bir ekonomiyi yönetmek için bürokratik uygarlıklardaki merkezi yönetimleriyle kıyaslandığında güçlü bir merkezi yönetim gerekli değildi. Malikâne sistemi Avrupa'nın iklim şartlarına oldukça uygundu. Şövalyeliğin ve Avrupa feodalizminin ortaya çıkışı köyler arasındaki ve onları yöneten şövalyelerle lordlar arasındaki ilişkileri de biçimlendiriyordu. Şövalye-köy ilişkisi Avrupa feodalizminde köyün kilise ile lordun malikânesine borçlandığı malikâne sisteminin bir karakteristiği haline gelmiştir. Tarım devrimiyle dönüşüme uğrayan köyler yerel düzeyde koruma sağlayan vergi alan ve adalet dağıtan şövalye gruplarını destekleyecek ürün fazlasını artık üretebiliyordu. Bu teknik devrim, tarım yaşamında yenileşmelere neden oldu. Bütün işletmelerde, ürün çok daha büyük önem kazanmıştır. Senyörün kendine ayırdığı bölümde işlenmeye elverişli toprakları sürüp ekebilmek için, angaryaya koşacağı o kadar fazla insana gereksinmesi kalmamıştır, birkaç kişi ona yetmektedir. Durum böyle olunca da işçileri kullanmamakta ve onlarla anlaşarak angarya hizmeti yerine, para ya da tarım ürünü isteyerek ilişkilerin boyutunu değiştirdiler (Ülgen, 2010: 12).

Teknik gelişmelerin doğrudan etkisi olarak; eski çalışma şartlarının iyileşerek dönüşmesi, toprak sahibine ek iki kaynak sağlamış oldu. Birincisi emeğin verimlilik oranının artması ve ikincisi işsiz sınıfının azalması ile köylünün kendi işlettiği toprakta (manse) daha bol ürün elde etmesine yol açtı. Ürünün bir bölümü yine senyöre dağıtıldı ya da eski emek hizmetlerinin yerine geçen harçlar ödenerek senyörün yeni isteklerini karşılandı. Bu vasıtaıyla; Ortaçağ'ın temel sorunu olan eksik beslenmeye çare bulunmuştur. 1000 yılından sonra, kıtlıklar gitgide seyrekleşir ve sonunda kaybolur

bunun yanı sıra, nüfus, düzenli olarak artmaya başlar. Nüfus artışı; öteki teknik yeniliklerle birleşerek, bir büyük bir atılım gerçekleşmiştir. Bu atılım; tarıma toprak kazanımının yaşanmasıdır (Ülgen, 2010; 13).

Kent gruplarının oluşumu, çok kısa zamanda kırsal bölgelerin ekonomik örgütlenmesini altüst etti. Bu bölgelerde üretim o zamana değin yalnızca köylünün geçimini sağlamaya ve toprağın sahibine karşı yükümlülüklerini yerine getirmesine yarıyordu. Ticaretin gelişimin durağanlaşması ile hiçbir şey köylüyü topraktan daha çok ürün elde etmek için çalışmaya zorlamıyordu. Ticarete ivme kazandıracak dış pazarlar olmadığından, bu ürün fazlasından kurtulması olanaksızdı. Toplum temel ihtiyaç maddelerini sağlamakla yetiniyordu. Toplum yarınların kaygı duymuyor, elindeki ürünleri stoklama ya da ihtiyaç amaçlı saklama gibi fikirleri aklında tezahür edemediğinden elinde var olan imkanlardan mutluluk duyordu. Kasaba ve kale-kentlerin küçük pazarları önemsiz; istekleri, onu alışkanlığından kurtarıp daha çok çalışmaya itemeyecek kadar belirliydi ama bu pazarlar ansızın silkinip canlanıverdi. Canlanmanın sebebi ise üretim artışlarının sağlanmasıydı. Alıcıların sayısı arttı; köylü birden bire bu pazarlara götüreceği ürünleri satabileceğine inançla yaklaştı. O zamana kadar boş bırakılan topraklar hemen işlenmeye başladı. Karla beraber tasarruf arttıkça yaşam daha da refah bir hale geldi. Topraktan elde edilen gelirin köylünün kendi hakkı oluşu, durumu daha da elverişli kılıyordu. Toprak sahibinin hakkı, derebeylik kurallarına göre değişmez bir oran olduğundan, topraktan sağlanan gelirin artışından yalnızca toprağı işleyen yararlanıyordu (Pirenne, 2014: 194).

Ortaçağda teknik buluşların ve yeniliklerin yaygın olarak kullanıldığı alan tarım sektörüydü. Ortaçağ insanların minimize hayat şartlarının sınırında yer alan tarımsal üretim düzeyini arttırma çabaları, verimliliğin ilk kez tarımda ortaya çıkmasının da temel nedeniydi. Ekonomik büyüme olgusunun da tarımdaki ihtiyaç fazlası ürünlerle birlikte başlaması muhtemel görünüyordu. Tarımsal alanda yeniliklerin başında ağır sabanın hafif saban yerine kullanılması en büyük yenilik haline geldi. İlk defa Avrupa'nın belirli bir bölgesinde uygulanan üçlü rotasyonun yaygınlaşması, çivili at nalı ve hamut ismi verilen koşum takımlarının bulunması, atın öküz yerine kullanılmaya başlanması gibi üretimi ve verimliliği arttıran yeniliklerle bu alanda gelişimi sağladılar. Verimliliği arttıran bu unsurlar demirin kullanımı, ateşli silahlar, barut kullanımı, saat

ve gübreleme alanındaki yenilikler ile de desteklediler. Ağır demir sabanın onuncu yüzyılda etkin olarak kullanılması, Kuzey Avrupa'nın sert topraklarında, ormanlık alanların temizlendikten sonra sürülmesinde, tarlaların birkaç kez sürülmesini aza indirerek işten, zamandan, insandan ve hayvandan tasarruf edilmesine yol açtı. Aynı zamanda ekim yapılan toprakların kare şeklinde uzun dikdörtgenler şekline dönüşmesine (ağır sabanın sık sık çevrilmesi zor olduğundan) neden oldu. Ağır saban aynı zamanda; Ortaçağ'ın ekonomik yapısını ve kollektif üretim tarzını destekledi. Ağır saban ile birlikte ekilen toprak miktarı, verimlilik ve ürün miktarı artmış, aksine yapılan iş azalarak emek tasarruf edilmişti. Ağır sabanı tarımda öküz yerine atın kullanılması izledi. Ancak atın etkin bir biçimde kullanabilmek için Roma Döneminde hiç de ilgi duyulmayan bazı yeniliklerle atı evcilleştirme ve Müslüman Ülkelerden ithal etmek gerekiyordu. Roma döneminde atın etkin kullanılmaması, atın tarımsal üretimin dışında kalmasına neden oldu. Atın verimli kullanılabilmesi için yular gibi takımlar kullanıldı. Atın tırnaklarının kırılmasını önlemek amacıyla pek çok bakım yöntemi gerekiyordu. At bu nedenle maliyetli ve lüks bir araç olmasına rağmen bu gelişmeler sonrasında atın kullanımını konusundaki önyargı kaybolmaya başlamıştı. Ata çivili nal takılması ile Avrupa tarımında atın kullanılması ile iş gücünden ve zamandan çok büyük tasarruf sağlanmış oldu (Küçükkalay, 2014: 181).

3.3.2. Ticaret Alanında Dönüşüm

Kentte yaşayan insanlar tüketecekleri yiyecek maddelerini üretmekte yetersiz kalıyorlarsa ancak dışarıdan mal ithal ederek geçimlerini sağlayabilirler. Fakat; dışa alımın buna uygun olan ya da bununla aynı segmentteki mamul ürünlerin ihracatıyla dengelenmesi gerekmektedir. Bu şekilde; kentle çevresindeki kırsal bölge arasında sıkı bir karşılıklı hizmet ilişkisi kurulur. Bu karşılıklı bağımlılığın sürdürülebilmesi için ticaret ve sanayi vazgeçilmez öğelerdir. Bu durumun, az ya da çok sayıda değişkenlere bağlı olduğu açıktır. Zamana ve yere bağımlı olarak, kimi zamana ticari kimi zamana da sınai etkinlik, kent nüfusunun egemen özelliğidir. Kuşkusuz, ortaçağdan önceki antik çağda; kent nüfusunun oldukça büyük bir kesimi, kent dışında sahip oldukları toprakların ekilmesiyle ya da bu topraklardan sağlanan gelirlerle geçinen toprak sahiplerinden oluşuyordu. Fakat kentlerin gelişi ile birlikte, zanaatkar ve tacirlerin sayılarının gittikçe arttığı bir gerçektir. Kentsel ekonomiden daha eski olan kırsal

ekonomi, kentsel ekonomi ile yan yana varlığını sürdürmüş ve biri ötekinin gelişimi engellememiştir (Pirenne, 2014: 119).

Ticaretin erken bir tarihte bugün olduğu yere ulaşmasına yardımcı olan, çok büyük olasılıkla kredi sistemiydi. Bu ulaşılan noktayı destekleyen, on birinci yüzyılın ilk yarısından daha öncesine ait herhangi bir kayıt yoktur. Fakat denizcilikte kredi alışkanlığı daha bu dönemde öylesine gelişmişti ki, bunların başlangıcının çok daha erken tarihlere ait olması gerekir. Venedikli tacirler, yüklerinin giderlerini karşılamak için gerekli olan parayı, ortalama yüzde yirmi faizle bir kapitalistten ödünç almayı alışkanlık haline getirmişlerdi. Bu alışkanlık ise tefecilik sektörünün be banka kredi sektörünün temellerini oluşturuyordu. Gemi birkaç tacir tarafından ortaklaşa yüklenirdi; deniz yolculuğunun tehlikeleri nedeniyle deniz seferleri iyi donanımlı, vücut olarak gelişmiş tayfaların bulunduğu birkaç tekneden oluşan küçük filolardan meydana geliyordu. Tüm bunlar kazancın muazzam büyük olduğunu gösterme eğilimindedir (Pirenne, 2014: 122).

Feodalite; ticaretin, piyasa ilişkilerinin, para ekonomisinin ve dolayısıyla da kent yaşamının çöktüğü bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan feodalite; manoryal örgütlenme denen bir ekonomik temele sahiptir. Bu örgütlenmenin temellerini oluşturan manor yapı aslında günümüzün köy örgütlenmesi anlamına gelmektedir ama oluşum ve hiyerarşik yapı olarak sadece köyden ibaret değildir. Bu özel bir hiyerarşik yapı ile örgütlenmiş bir köydür ve tepesinde manor lordu denen bir senyör oturur. Gerek köylü ailelerinin kendi küçük işletmelerinde elde ettikleri mahsulün bir kısmı gerekse manor topraklarının “demesne” (efendi toprağı, hassa çiftlik) diye adlandırılan bölümü üzerindeki karşılıksız çalışmaları (emek-rant) hep bu toprak sahiplerine verilmektedir (Ülgen, 2010; 9).

Kıta Avrupa’sı içerisinde kısa bir süre içerisinde, biri Batı Akdeniz ve Adriyatik bölgesinde olmak üzere, diğeri Batık ve Kuzey Deniz’inde ortaya çıkan iki büyük ticari canlanmanın gücünü sınırlarında hissetmeye başladı. İnsan doğasında var olan kazanma hırısı ve macera arayışına cevap verdiği için ticaret esasen bulaşıcıdır. Üstelik doğası gereği, öylesine her yana yayılımcıdır ki, sömürdüğü insanlara bile kendisini kabul ettirir. Gerçekten de, ticaret kurduğu mübadele ilişkileri ve yarattığı ihtiyaçlar

dolayısıyla bu insanlara muhtaçsa da, tarımın olmadığı bir ticareti düşünmek olanaksızdır. Çünkü ticaretin kendisi kısır döngü içerisindedir, çalıştırdığı ve zenginleştirdiği insanlara yiyecek sağlamak üzere toplum tarıma ihtiyaç duymaktadır (Pirenne, 2014: 26).

Dokuzuncu yüzyılda ticaretin sekteye uğramasıyla kent yaşamının son izleri de yok olup, bu sistematik de yer alan nüfusun son kalıntıları ortadan kalkınca, piskoposların zaten alabildiğine geniş olan yetki ve topluma etkileri rakipsiz bir duruma geldi. Bu şekilde; kentler tümüyle piskoposların denetimi altına girdi. Bu kentlerde Kilise' ye bağımlı kişiler bulunuyordu. Kasabada hemen hemen her dönem, çevredeki köylülerin ürünlerinin getirdikleri haftalık pazarlar kuruluyordu. Hatta kimi zaman yıllık panayırlar yer alıyordu. Kapılarda, içeri giren ya da dışarı çıkan her maldan bir Pazar vergisi alınıyordu. Surların içinde bir darphane işliyordu. Bundan başka, piskoposun vasalları, temsilcisi ya da kale konumunda komutanının oturduğu kaleler vardı. Son olarak, belli zamanlarda kiracı çiftçilerin getirdikleri ürünlerin depolandığı ambar malzemeleri ve mahzenleri eklemek gerekir (Pirenne, 2014: 28).

Ortaçağ toplumunda; loncaların ekonomik ve sosyal görevleri bulunuyordu. Üretimin organizasyonu ve kontrolü, bu loncaların en temel amaçları arasında sayılabilir. Bu genel ekonomik amaç yanında, ikincil amaç olarak, loncaların sosyal birlik oluşturacak ekonomik hayatın dışında da birbirleri ile ilgili olduklarını ve genel anlamda, yardımlaşmayı öne çıkardıklarını belirtmek gerekir. Bu istemde esnaflar iç ve dış ekonomik rekabete karşı korunuyor, çalışanların çalışma saatleri düzenleniyor, çalışan sayıları belirleniyordu. Bu ekonomide fiyatlar ve ücretler saptanıyor, reklam yasaklanıyor ve ürün standardizasyonu yani ürün kalitesinin belirli düzeyde seyretmesi sağlanıyordu. Rekabet ve çalışma yerine uyum, birlikte hareket ve tek seslilik öne çıkıyordu. Hammadde alımından başlayan kontrol, malın üretilmesi aşamasında, pazarlanma aşamasında ve satış süreçlerinin her birinde en ince ayrıntılarıyla incelemeye alınıyordu (Küçükkalay, 2014: 208).

On birinci yüzyıla gelindiğinde, daha önceki dönemlerin bölgesel, içine kapalı, kar amacı gütmeyen, sınırlı mallar üzerinden yürütülen ticareti; niteliksel ve niceliksel olarak dönüşmeye başladı. Aynı zamanda taşımacılık için araçlar, yollar, köprüler ve

rihtımlar inşa edilmeye başlanılarak akarsuların daha etkin bir ulaşım aracı olarak kullanımı gündeme geldi. Önceki yollar ve iki tekerlekli basit taşıma araçları değişmeye başladı. Bu sayede bölgesel ticaret kendi sınırlarını aşarak daha uzak bölgelere ulaşmaya başladı. Bölgesel siyasi otoritelerin güç kazanmasıyla birlikte yol ağlarının güvenli olmaya başlaması her bir bölgesel lordun, kendi topraklarından geçerli tüccarlardan aldığı vergilerin oluşturduğu ağır yükün kısmen kaldırılmaya başlanmasına sebebiyet verdi. Taşımacılık maliyetlerindeki azalması ile ticarete artışlar meydana geldi. Ticaretin artması; refahı, artan karları, piyasa hareketliliğini, artan üretimi, kolayca ulaşılabilen taşımacılığı ve halkın gelişen ekonomik algısını değiştirirken, feodalizmin çözülmesi süresince pazar oluşumuna ve tüccar birliklerin oluşumunu destekledi (Küçükkalay, 2014: 185).

Feodal yapıda gittikçe hareketlenen ve gelişen ticaret, zorunlu olarak tarımsal üretime teşvik etmiş, o zamana kadar tarıma bağlayan sınırları ortadan kaldırmış, onu kasabalara doğru çekmiş, çağdaştırmış, aynı zamanda özgür kılmıştır. Bu nedenle, insanlar uzun zaman tutsağı oldukları topraktan ayrılmışlar ve özgür işgücü gittikçe daha yaygın bir biçimde köle işgücünün yerini almıştır. Ticaret yollarından uzak olan bölgelerde kölelik ve onun yanı sıra dirlik mülkiyetinin eski biçimlerinin kullanılması, ilkel gücüyle varlığını sürdürüyordu. Kölelik, bu bölgelerin dışında kalan bölgelerde, özellikle kasabaların çok olduğu alanlarda daha da büyük bir hızla kaybolmaya başlamıştı. Geçmişten kalan tek şey vergiler olmuştur. Bu vergileri ödeyenler her şeye rağmen tam manasıyla kişisel özgürlüğe sahip olmaktadır. Kırsal sınıfların özgürlük kazanması, kasabaların hem sonucu, hem de aracı oldukları ekonomik canlanmanın yol açtığı sonuçlardan yalnızca biridir. Bu olgu, paraya çevrilebilen sermayenin gittikçe daha çok önem kazanmasıyla aynı döneme denk gelmektedir. Ortaçağ'ın dirlik örgütü döneminde, taşınmaz mallardan başka servet biçimi yoktu. Toprak, ona sahip olanlara hem kişisel özgürlük, hem de toplumsal saygınlık sağlıyordu. Din adamlarının ve soyluların ayrıcalıklı durumunun güvencesi topraktı. Toprağın mutlak sahipleri olan din adamları ve soylular, hem korudukları hem de yönettikleri kiracı çiftçilerin emeği le geçiniyorlardı. Yığınların toprak kölesi oluşu, böyle bir toplumsal örgütün zorunlu sonucuydu. Toprağa sahip olup toprağın sahibi ya da toprağın efendisi olmak; bu toprağı bir başkası için işleyip toprak kölesi olmak dışında başka hiçbir seçenek yoktu (Pirenne, 2014: 53).

Kimi tarihçiler, büyük manastırların geçimleri için zorunlu malları dışarıdan sağlamak, kimi zaman da hasat ve bağ ürünleri fazlasını yakın pazarlarda satmakla görevlendirdikleri hizmetkarları, Ortaçağ tacirlerinin ilk oluşumları olarak ileri sürmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda manastır tacirleri; sayıca büyük önem taşıyan bir etki yaratamayacak kadar azdı. Bu tacirler, başına buyruk değil yalnızca efendilerinin hizmetinde çalışan kişilerdi. Bu oluşumlar hakkında çıkartılabilecek en gerçekçi sonuç; ticaret mesleğinin, Batı Avrupa’da yayılmasını beklemek için ortada henüz hiçbir nedenin olmadığı bir dönemde Venedik’te ortaya çıktığıdır. Cassiodorus, altıncı yüzyılda, Venediklileri daha o zaman bir deniz tüccar halk olarak nitelendiriyor. Dahası, Venedik’in daha sonra Karolenj ya da Bizans İmparatorlarıyla yaptığı ticaret anlaşmaları, burada yaşayanların sürdürdükleri yaşamın niteliği konusunda kuşkuya yer bırakmamaktadır (Pirenne, 2014: 38).

Ekonomik sıkıntılarında ve yiyecek-içecek kıtlığının sürekli olduğu bir çağda, tahılın bol olduğu yerden çok büyük miktarlarda ucuza satın alınması, daha sonra aynı yöntemlerle artırılabilirken olağanüstü karların gerçekleştirilmesi için yeterliydi. Böylece bu tür bir işin başlangıç noktası olan spekülasyon yani dalgalanma hareketleri, ilk ticari servetlerin oluşumuna geniş ölçüde katkıda bulunmuştur. Küçük bir gezginci tüccarın, denizcinin, kayıkçının ya da bir tershane işçisinin tasarrufu ekonomiye oldukça yeterli bir sermaye sağlıyordu (Pirenne, 2014: 59).

Feodal yapıda çok geçmeden bu dünyayı işsiz dolaşan insan kalabalığının ortasında yeni zenginler türedi. Bunun en iyi örneği Finchaleli Ermiş Godric’in yaşam öyküsüdür. On birinci yüzyılın sonuna doğru yoksul bir ailenin çocuğu olan Godric daha çocukluğundan beri bir geçim yolu bulmak zorunda kalmıştı. Her çağda rastlanan talihsiz insanlar gibi, kıyılarda dalgaların getirdiği enkazı toplayarak ekmeğini kazanıyordu. Bir ihtimal kıyıda işe yarar bir şey bulup gezgin satıcılığa başlayarak sırtında bir yükü ülkeyi dolaştı. Sonunda ufak bir sermaye biriktirdi ve günün birinde yolculukları sırasında rastladığı grup tacire katıldı. Onunla birlikte, pazardan pazara, panayırdan panayıra, kentten kente dolaştı. Böylece, kısa zamanda meslektaşları ile birleşip onlarla ortaklaşa bir gemi yükleyerek, İngiltere, İskoçya, Danimarka ve Flandr kıyılarında deniz ticareti ile uğraşmasını sağlamaya yetecek kadar büyük karlar elde etti. Ortaklık alabildiğine gelişip zenginleşti. Az bulunan malları uzak ülkelere

götürüyorlar; dönüşte de oradan aldıkları malları, talebin en yüksek olduğu, dolayısıyla da en yüksek karların elde edilebileceği yerlerde elden çıkarmaya özen gösteriyorlardı. Birkaç yılın sonunda, bu kendi çıkarını gözetken, ucuza alıp pahalıya satma alışkanlığı, Godric' in çok varlıklı bir adam durumuna getirdi. O zaman, acıma duygusunun dürtüsüyle, birdenbire o güne değin sürdürdüğü yaşamdan vazgeçip mallarını yoksullara devretti ve inzivaya çekildi. Aslında Godric' in öyküsü birçok kişinin öyküsüydü. Bu öykü sıfırdan başlayan bir adamın, oldukça kısa bir sürede büyükçe bir para biriktirebildiğini çok açık göstermektedir. Godric' in kar tutkusu tüm davranışlarını yönetiyordu; kimilerinin ancak Rönesans' da başladığına inandığımız o meşhur kapitalist ruhu, Godric' de kolayca görebilmekteyiz. Kazandığı parayı bir sandığın dibine istifleyecek yerde, ticareti sürdürmek geliştirmek için kullanıyordu. Elde ettiği karları, döner sermayesini elden geldiğince süratle arttırmak için işe yatırıyor. Her mal için en büyük karı sağlayacak pazarı bulmak için gösterdiği çaba, Kilise'nin her çeşit spekülasyona karşı takındığı eleştirel tutuma ve adil fiyat öğretisine tam anlamıyla ters düşüyordu (Pirenne,2014: 91).

Kamu makamları tüccarları koruyuculukları altına alıyorlardı. Topraklarında karayollarının asayişini ve yolcuların güvenliğini de içine alan barış ve kamu düzenini koruma göreviyle yükümlü olan yerel prensler, vasiliklerini tüccarları da kapsayacak biçimde genişlettiler. Bunu yaparken, yetkilerini elinden aldıkları Devlet'in geleneğini sürdürmekten başka bir şey yapmıyorlardı. Bundan başka, prenslerin, ülkelerine yeni bir canlılık getiren ve Pazar resmi gelirlerini büyük ölçüde arttıran çok sayıda tüccarları çekmekte büyük çıkarları vardı. Daha erken tarihlerde, kontlar, eşkıyalara karşı etkin önlemler almışlar; panayırların iyi yönetilmesini ve ulaşım yollarının güvenliğini denetim altında bulundurmışlardır. On birinci yüzyılda bu alanda büyük gelişme sağlandı; tarihçiler insanın soyulma tehlikesini göze almaksızın yanında bir torba altınla dolaşabileceği bölgeler bulunduğunu belirtmektedirler. Ancak tüccarların kamu makamlarını koruma ve yargı yetkisi altına alınmaları yeterli değildi. Mesleklerinin oluşunun başka sonuçları da vardı. Tarıma dayalı bir ekonomi için düzenlenmiş olan bir hukuku daha esnek olmaya ve bu yeniliğin zorladığı temel gereksinimlere kendini uydurmaya zorladı. Yargılama usulü, katı ve geleneksel biçimciliğiyle gecikmeleriyle düello gibi ilkel kanıtlama yöntemleriyle, mutlak yeminin kötüye kullanılmasıyla dava sonucunu şansa bırakan işkenceleriyle, tüccarlar için sürekli bir tedirginlik kaynağıydı.

Panayır ve Pazar yerleri kendi aralarında, eski izlerine on birinci yüzyıl başlarında rastlanan bir tüccar yasası geliştirdiler. Bu yasa çok erken bir tarihte en azından tüccarlar arasındaki davalar için uygulanmaya başlanmıştır (Pirenne, 2014: 97).

Ortaçağda ticaretin örgütlenmesi kendilerine dayandığı gezgin tüccarları ya da tüccar serüvencileri sabit noktalarda yerleşmeye zorluyordu. Yolculuk aralarında özellikle de denizi, ırmakları ve yolları geçit vermez bir duruma getiren kötü hava koşullarında, bölgenin belli yerlerinde toplanmak zorundaydılar. Doğal olarak, tüccarlar ulaşım kolaylıklarıyla ticaretin gereksinimlerine en elverişli olan, aynı zamanda para ve mallarını güvenlik altına alabilecekleri yerlerde evlerini kuruyorlardı. Bu nedenle de, bu koşullarını en iyi karşılayan kasaba ve kale kentlere gidiyorlardı. Sayıları oldukça büyük olan tüccarlar kasabaların konumunu, toprağın elverişliliğini ya da ırmak yollarının doğrultusu; kısaca ticaretin yönünü çizen doğa koşulları belirliyordu; böylece de tüccarları kendine çekiyordu. Aynı biçimde düşmana karşı direnmek ya da halka bir sığınak sağlamak amacıyla tasarlanmış olan kale kentler de doğal olarak özellikle ulaşılması kolay yerlerde yapılmıştı. Tüccarlar yolculuklarını istilacıların geçtikleri yollara yapıyorlardı; bunun sonucu olarak da istilacılara karşı yapılmış olan kalelerin, tüccarları duvarlarına çeken kusursuz bir konumları vardı. Böylece ilk ticareti gruplar doğanın ekonomik dolaşımın odak noktaları olma eğilimi gösterdiği yörelerde oluşmuştur (Pirenne, 2014: 99).

Ticaretin temel gereksinimleri ulaşım kolaylığı ve güvenlik- tüccar kolonisinin varlığını en doğal bir biçimde açıklar. Daha iyi yöntemlerin insanın Doğa'ya egemen olmasına; iklim ve toprak koşullarının sakıncalarına karşın, varlığını Doğa'ya kabul ettirmesine olanak verdiği daha ileri bir dönemde, girişim ruhu ve kazanç dürtüsü her yerde kasabalar kurulmasına kuşkusuz olanak verirdi. Toplumun içinde geliştiği fiziksel koşulları aşmak için yeterli gücü henüz kazanmadığı bir dönemde büyük bir sorundu. Irmakların akışını dağların ve vadilerin elverişli konumunu ve vadilerin yönü ne şekilde belirleniyorsa; Ortaçağ kentlerini de o ölçüde fiziksel çevrenin belirlediği bir kavramdır. Avrupa'da ticaretin canlanması onuncu yüzyıldan sonra hız kazandıkça, kasabalarda ya da kale-kentlerin yakınlarında kurulan tüccar kolonileri aralıksız gelişmiştir. Ekonomik canlılığın etkisiyle nüfusları artmış ve başlangıçta kendini gösteren gelişim on üçüncü yüzyılın sonuna değin düzenli bir biçimde sürmüştür.

Uluslararası trafiğin odak noktalarının bu etkinliğe katkısı olmuş ve tüccarların çoğalmasında doğal olarak ilk yerleştikleri yerlerin tümünde sayılarının artmasına yol açmıştır. Sonuç olarak; bir bölgede en büyük ticaret kentlerinin aynı zamanda en eski kentler olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir (Pirenne, 2014: 101).

Tüccar gruplarının en belirgin özelliği; onuncu yüzyıldan başlayarak bu grupların kesintisiz büyümeleridir. Bu bakımdan yakınlarında yer aldıkları kasaba ve kale-kentlerin içinde buldukları konjonktürde çok büyük bir çelişki gösteriyordu. Devamlı olarak kendilerine yeni sakinler çekiyorlardı. Hız kesmeden büyüyor, gittikçe daha geniş bir alana yayılıyorlardı; birçok yerde on ikinci yüzyılın başlangıcına değin evlerinin çevresinde yer aldığı eski kale kentleri dört bir yandan kuşatmış bulunuyordu. On ikinci yüzyılın başından sonra onlar için yeni kiliseler kurmak gerekli hale gelmişti. Bununla birlikte, ilk tip genellikle çok basitti. Doğal olarak, söz konusu yerin yakınından geçen bir ırmağın kıyısında kurulan bir pazarı vardı. Burası açık araziye açılan kapılara doğru yönelen yolların kavşak noktasıydı. Çünkü tüccar dış kentinin en belirgin özelliklerinden biri olan savunma tesisleriyle kuşatılmıştı (Pirenne, 2014: 113).

Ticaretin gelişmesi her türlü barbarın dikkatini öylesine çekiyordu ki, ticaret merkezleri bunlara karşı yeterli bir koruma sağlamak için büyük gereksinim duydular. Tüccarlar silahlı olmadıkça kara yollarına çıkmayı göze alamadıkları gibi, topluca barındıkları yerleri de bir tür kale durumuna dönüştürdüler. Kasaba ya da kale-kentlerin eteklerinde kurdukları yerleşim yerleri, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda Amerika ve Kanada'daki kolonilerde yaşayan göçmenlerin yaptıkları kaleler ve bitişik evlerle oluşan manzarayı akla getirir. Bu yerleşim yerleri de genel olarak üstünde kapılar olan ve savaşa karşı bir hendekle çevrili, tahtadan yapılmış sağlam çitler ve büyük kapılarla korunuyordu. Bu ilk kentsel savunma tesisleri uzun süre hanedan armalarında görülen, bir kentin bir tür dairesel çitle simgelenmesi alışkanlığı ile süregelmiştir. Bu kaba kereste çitlerin beklenmedik saldırıları önlemekten başka bir amacı yoktu. Haydutlara karşı bir güvenlik sağlıyordu ancak düzenli bir kuşatmaya karşı koyma güçleri zeyifti. Savaş zamanında düşmanın kendi amaçları bakımından yararlanmasını önlemek için burayı terk ederek yakmak gerekiyordu. Bir kasaba ya da kale-kentin daha sağlam olan kalesine sığınmıyordu (Pirenne, 2014: 127).

Üretim usullerinin kalitesinin aynılaştırılması ve Roma İmparatorluğu üretim yöntemlerinin korunması sayesinde köylüler burada düzenli ve karlı bir dış satım ticaretinin temelini oluşturacak şekilde kumaş dokuyorlardı. Kasaba tüccarları bundan yararlanmaktan geri kalmadı. Onuncu yüzyılın sonlarına gelindiğinde İngiltere'ye kumaş gönderilmeye başlandı. Kısa bir süre sonra, yerli yünün kusursuz işlenişi öğrenilerek, bu yünleri kendi denetimleri altında geliştirebilecekleri Flandr' da dokutma yollarını aradılar. Böylece kendilerini işveren durumuna getirdiler ve doğal olarak kırsal bölgelerin dokumacılarını kentlerine çektiler. Bu dokumacılar, bundan böyle kırsal niteliklerini yitirerek tüccarların hizmetinde basit işçiler durumuna geldiler. Nüfus artışı doğal bir süreç olarak sanayi yoğunlaşmasına yaradı. Yoksullar ticaretin gelişimiyle orantılı olarak gelişen kumaş yapıcılığının günlük ekmeklerini güvence altına aldığı kasabalara akın ettiler. Bununla birlikte, bu kasabalardaki durumları içler acısıydı. İşgücü piyasasında birbirleriyle sürdürdükleri rekabet, tüccarlara çok düşük ücret ödeme olanağı veriyordu. En eskisi on birinci yüzyıla kadar ulaşılabilen eldeki bilgiler, bunları eğitimden yoksun, barbar, kaba bir alt sınıf olarak göstermektedir. Sanayi yaşamının kışkırttığı, on üçüncü ve on dördüncü yüzyıllarda korkunç boyutlara ulaşan toplumsal çatışmaların tohumu, daha kent evrimi döneminde atılmıştı. Böylece sanayi ve emek arasındaki çelişkinin orta sınıf kadar eski olduğu gözler önüne serilmektedir (Pirenne, 2014: 129).

Ortaçağ temelini öteki mamullerinin hepsinden daha çok kumaş mamulü oluşturuyordu. Bu çağın ekonomisinde maden işlemeciliği çok daha az önem taşıyordu. Bu sanayi hemen hemen tümüyle belli kentlerin, özellikle Belçika'da Dinant' ın zenginliklerini borçlu oldukları pirinç işletmeciliği ile sınırlıydı. Her alanda, kentsel gruplar ticaret sayesinde kırsal sanayiye kendilerine çekiyorlardı. Dirlük ekonomisi döneminde, küçük büyük her tarım merkezi kendi gereksinimlerini olabildiğince büyük ölçüde kendisi karşılıyordu. Bu çağda nasıl her köylü kendi evini ya da gerekli olan eşya yahut araç ve gereci kendi eliyle yapıyorsa, büyük toprak sahibi de malikanesinde zanaatçı köleler bulunduruyordu. Diğer gereksinimleri de gezici satıcılar, Yahudiler, uzun aralıklarla pazardan geçen birkaç tüccar tarafından karşılanıyordu. Kırsal bölgeler kendilerini yalnızca tarıma, kasabalar sanayi ve ticarete adadılar; Ortaçağ'ın toplumsal düzeni boyunca sürdü. Bu durumun köylülerden çok daha fazla orta sınıfların yararına olduğu belirtilmelidir (Pirenne, 2014: 157).

Ticaretin gelişimi, içinde yer aldığı kasabaların örgütlenmesine öylesine sıkı sıkıya bağıydı ki, gild üyeleri hemen hemen otomatik olarak en ivedi gereksinimleri karşılamakla görevlendirilmiştir. Kale komutanlarının, onların açıkça görünen ivedi gereksinimleri kendi kaynaklarıyla karşılamaları öngörülüyordu. Onların resmi komün yönetiminde hazırlıksız olarak yer almalarına izin veriyorlardı. St. Omer’de loca ile kale komutanı Wulfric Rabel arasında yapılan bir anlaşma ile locaya, kentsoyluların davalarına bakma yetkisi tanınıyordu. Bu şekilde tüccar derneği, elinde hiçbir yasal belge olmaksızın, kendiliğinden doğmakta olan kentin örgütlenme ve yönetimine katılmış oluyordu. Bu şekilde oluşturulan yapı kamu gücünün yetersizliğini gideriyordu. St.Omer’ de lonca, gelirlerinin bir bölümünü savunma tesisleri yapma ve sokakların bakımına ayırıyordu. Komşuları olan öteki flandr kasabalarının da aynı şeyi yaptığından kuşku yoktur. Lille kenti defterdarlarının tüm Ortaçağ boyunca korudukları hanse kontları adı, bu konuda başka belgeler olmadığından, bu kentte de, gönüllü tüccar kuruluşları başkanlarının, halkın yararı için gild hazinesinden para çektikleri yeterli kanıtıdır (Pirenne, 2014: 46).

Gild hazinesi; Ortaçağ Avrupası’nda loncaların biriktirdikleri para anlamına gelmekte olup; bu hazine devletin hazinesinde önemli bir paya sahiptir.¹⁴

3.3.3. Mali Yapıda Dönüşüm

Ortaçağ’da ekonomik canlanışın en belirgin özelliği; büyük çaplı ya da daha beet bir anlatışla uzun mesafe yani sınır ötesi ticaret oluşturmuştur. Tıpkı Venedik ve Amalfi daha sonra da Piza ve Cenova gemilerinin uzun deniz seferlerine çıkmaları gibi kara Avrupa’sı tacirleri de geniş alanlar üzerinde gezgin ve uzun süreli bir yaşam sürüyorlardı. Yüksek fiyatlar elde etmek için, uzak yerlerde bol olan ürünleri keşfetmek gerekiyordu; bu ürünleri az buldukları için değerlerinin yüksek olduğu yerlerde karla satıyorlardı. Yolculukları ne denli uzak olursa, o denli karlı oluyordu. Kazanma isteğinin; her türlü tehlikeye açık olan gezici bir yaşamın güçlüklerini, risklerini ve tehlikelerini karşılamaya yetecek ölçüde güçlü olduğu kolayca anlaşılabilir. Kış süresi dışında Ortaçağ tacirleri sürekli olarak yolda vakit geçiriyorlardı. On ikinci yüzyıldan

¹⁴ http://www.historystudies.net/Makaleler/1745274097_19-P%c4%b1nar%20%c3%9clgen (Erişim Tarihi: 15.05.2015)

kalan İngilizce metinler, onları canlı bir anlatımla ayağı tozlu diye nitelendiriyorlardı. Ticaretin oluşumundan erken bir tarihte ulaştığı noktaya ulaşmasına yardımcı olan, çok büyük olasılıkla kredi sistemiydi. Bu noktayı destekleyen, on birinci yüzyılın ilk yarısından daha öncesine ait herhangi bir kayıt yoktur. Fakat, denizcilikte kredi alışkanlığı daha bu dönemde öylesine gelişmişti ki, bunların başlangıcının çok daha erken tarihlere ait olması gerekir. Venedikli tacirler, yüklerinin giderlerini karşılamak için gerekli olan parayı, genel olarak ortalama yüzde yirmi faizle bir kapitalistten ödünç almayı gelenek bir nevi yasa haline getirmişlerdi. Gemi birkaç tacir tarafından ortaklaşa yüklenirdi; deniz yolculuğunun tehlikeleri nedeniyle deniz seferleri iri yarı ve özenle silahlanmış özel tayfaların bulunduğu birkaç tekneden oluşan küçük filolardan meydana geliyordu. Her şey kazancın olağanüstü büyük olduğunu gösterme eğilimindeydi. Venedik bölgeleri bu bakımdan hemen hemen hiç kesin bilgi vermese de Cenova kaynaklarına göre on ikinci yüzyılda, deniz seferleri için borç alma, gemilerin donanımları ve iş yöntemleri her iki kentte de birbirine benziyordu. Bu nedenle de, Cenovalı denizcilerin ölçsüz kazançları hakkındaki bilgilerimiz, onların Venedikli öncülere için de geçerlidir. Bu kentlerin her ikisinde de enerji ve zekanın servet edinmelerine yardımcı olduğu kişilerin büyük sermayeler elde etmelerini, yalnızca ticaretin sağlamış olabileceğini belirtmek gerekir (Pirenne, 2014: 128).

Eski derebeylik dirlikleri vergi alınan toprak ya da mutlak mülkiyetle elde bulundurulmuş topraklara dönüştü. Böylece, kendi toprağı özgürce sahip olunan topraklar durumuna geldi. Toprağı işgal eden, eğer onun sahibi değilse, yalnızca toprak sahibine ödemekle yükümlü olduğu toprak vergileriyle bağılıydı. Vergiler mali yükümlülüktü ve vergi ödeyenlerin olanaklarını hiç hesaba katmayan, yalnızca halkın sırtına yüklenen; gelirleri bir bölümü bile doğrudan doğruya kamu çıkarlarına ayrılmaksızın, vergileri toplayan prens ya da derebeyinin kaynaklarına eklenen yerleşik ve sürekli bir yükümlülüktü. Kentlerin mali sistemi ise, tam tersine, hiçbir kuraldışı durum ya da ayrıcalık tanımıyordu. Toplumun sağladığı olanaklardan eşit olarak yükümlüydüler. Herkesin ödeyeceğı miktar, genellikle gelir esasına göre hesaplanıyordu. Bazı kentler de, tüketim mallarından, özellikle besin maddelerinden alınan tüketim vergisini koydular; öyle ki, varlıklı ve yoksul, giderlerine göre vergilendiriliyordu. Ancak kentteki bu tüketim vergisinin, eski pazar vergileriyle hiçbir ilgisi yoktu. Birincisi ne denli katıysa, ikincisi o denli esnek; birincisi ne denli değişmez ise, ikinci koşullara ya da kamunun

gereksinimlerine ayrılıyordu. On ikinci yüzyılın sonunda bir mali sistem geliştirilmiştir. On üçüncü yüzyılda gelirlerinin azalmasının ardından soyluların uğradıkları ekonomik bunalımın bunların kasabalarda ortadan kalkmasında etkin olmaktan geri kalmadığı varsayılabilir. Soylular topraklarını kentsoylulara satmaya çıkarlarına uygun buldular çünkü bu toprakların üstünde yapı yapılmasına elverişli arsalara dönüştürülmesi, onların değerlerini çok büyük ölçüde arttırıyordu (Pirenne, 2014: 208).

Lombiya kentleri ve onların izinden giden Toscana ve Provence kentleri, Kilise'nin boş yere karşı çıkmaya çalıştığı para ticaretini sürdürmekte daha da büyük yol katettiler. On üçüncü yüzyılın başına kadar, İtalyan bankerleri etkinliklerini Alpler' in kuzeyine kadar genişletmişler ve bu bölgede gelişimlerini hızlandırmışlardı. Yarım yüzyıl sonra sermayelerinin bolluğu ve daha ileri yöntemler kullanmaları sayesinde her yerde tefecilerin yerine geçmişlerdi. Kentlerde yoğunlaşan, paraya kolayca çevrilebilir sermayenin gücü, onların yalnızca ekonomik bakımdan yükselmelerini sağlamakla kalmıyor, siyasal yaşama katılmalarına da katkıda bulunuyordu. Çünkü toplum toprağa sahip olmaktan kaynaklanan güçten başka bir güç tanımadığı sürece, yalnızca ruhban sınıfı ve soylular yönetime katılıyorlardı. Feodal hiyerarşi, tümüyle toprak mülkiyetine dayanıyordu. Feodal arazi, gerçekte kiraya verilen araziden başka bir şey olmayıp, bunun serf ile egemenliği altında bulunduğu bey arasında yarattığı ilişkiler, herhangi bir mal sahibi ile kiracısı arasındaki ilişkilerin özel bir biçimden başka bir şey değildir. Her yerel prensin, serflerinin yardımına ve onlara danışmaya gereksinme duyması gibi kendisi de kralın serfi olduğundan, buna benzer yükümlülükleri vardı. Böylece, yalnızca toprağa sahip olanlar, kamu işlerinin yönetimine katılıyorlardı. Hükümdarın gereksinimlerine parasal katkıda bulunması, salt taşınmaz mal biçiminde olan sermayenin, yalnızca maliklerinin geçimine hizmet ettiği bir dönemde söz konusu olamazdı. Belki de feodal devletin en çarpıcı niteliği hemen hemen hiç maliyesi olmayıştıydı. Bu devlette paranın hiçbir rolü yoktu. Prens topraklarından elde edilen gelir yalnızca onun kendi kesesini dolduruyordu. Kaynaklarını vergi yoluyla artırması olanaksızdı. Prens mali bakımdan yoksulluğu, gerektiğinde değişebilen ve kendilerine ücret ödenen kişileri işe almasını önlüyordu. Görevliler yerine, yalnızca katılım yoluyla değişen serfleri vardı; bunlar üstündeki yetkisi de, kendisine karşı içtikleri bağlılık andı ile sınırlıydı (Pirenne, 2014: 154).

3.3.4. Din Alanında Dönüşüm

Başpiskoposun yönettiği Kilise mahkemesi, Devlet'in güçsüzlüğü, daha çok da kayırması sayesinde, etkinlik alanını görülmemiş bir biçimde genişletmişti. Bu mahkemeye yalnızca din adamları küçük ayrıntılarda bile bağlı olmakla kalmıyorlardı; din adamları sınıfı dışında kalan halkı ilgilendiren evlilik, vasiyetname, medeni durum vb. konularda da yargı yetkisi bu mahkemeye aitti. Köle komutanı ya da temsilcinin başkanlık ettiği laik mahkemenin alanı da buna benzer bir kapsam genişlemesinden yararlanmıştı. Kentin gerçek sınırları içinde herkesin bu mahkemenin yargı yetkisine girdiği ve kontun özgür insanlar üstünde hala kurumsal olarak sahip olduğu yargı yetkisinin yer aldığı görülmektedir (Pirenne, 2014: 89).

Ruhban sınıfının tüccarlara karşı tutumu her zaman olumsuz olmuştur. Kilise'nin gözünde ticaret yaşamı, ruhun güvenliği bakımından tehlikeliydi. Kilise hukukçularının gözünde ticaret bir çeşit gasp ve öldükten sonraki hayatta kabul edilemeyecek bir olgu olmuştur. Kar peşine düşmeyi açgözlülük olarak nitelendiriyorlar ve kınıyorlardı. Adil fiyat kuramları, ekonomik yaşamın doğal gelişimiyle bağdaşmayan bir bağnazlığı kabul ettirmek amacına yönelikti. Her türlü spekülasyon onların gözünde günahı. Bu katılık, yalnızca Hristiyan ahlakının dar anlamda yorumlanmasından ileri gelmiyordu. Büyük bir olasılıkla Kilise'nin var oluş koşullarına da yorulabilirdi; Kilise'nin geçimi. Gerçekten, yalnızca girişim ve kar düşüncesine tam anlamıyla yabancı olan dirlik örgütüne bağlıydı Kilise'nin daha e başında kendisine bir utanç olgusu ve kaygı nedeni olan görünen ticaretin canlanışına karşı neden meydan okuyucu ve düşmanca bir tutum aldığı kolayca anlaşılabilir (Pirenne, 2014: 92).

Kilise bazı sakramentleri ile yalnızca toplum üzerinde baskı ve denetim kurmakla kalmamış, aynı zamanda dünyevi bir lord gibi hareket ederek toprak ve serf sahibi olmuş, vergiler toplamış ve bütün dünyevi yapıyı, Hristiyanlığın ritüelleri arkasına gizlemiştir. Dini rütbelerin satılması, dünyevi lordların papalığa vergi ödemeleri ve otoritenin papa tarafından onaylanması, doğum, ölüm, ibadetler, vaftiz, güçlendirme, günah çıkartma, hastalara yağ sürme, yargılama, itiraf, eğitim-öğretim ve bütün dinsel ayinler kilisenin tekeli altında toplanmıştır. Hayatın ritmi, katedrallerde çalan çanlar tarafından belirlenmektedir. Lordlar ve kralların sahip oldukları iktidarlarının ayrılmaz

parçası, malikane ya da kentlerde yükselen kilise binaları ve yanlarında salınan din adamları tarafından temsil edilmektedir. Kilise'nin doğaüstü güçlerinin olduğuna inanılıyordu. Bu nedenle kutsal kitap Latince' den çevrilmeyordu. Onun mistik gücünden yararlanmak için onu anlamak da gerekmiyordu. Latince aksanı ve melodisi itibari ile halkı büyük ölçüde etkiliyordu. Azizlerin mezarları kutsanıyor ve bazılarının mezarlarının dünya ile cennet arasında bir buluşma yeri olduğuna inanılıyordu. İnsanlar doğum ve ölüm arasında dinin egemenliğinde yaşamaktaydılar. Doğum belgesi yerine vaftiz olayı bulunuyordu. Vaftiz anne ve vaftiz baba ile suda kutsanan ve latince dualar ile sarmalanan bebekler Hristiyan öğretinin ayrılmaz parçası haline geliyordu. Ölüm belgesi yerine de Kilise' de defin vardı. Kilise çalışma ve dinlenmeyi, tükettim biçimini ve hayat tarzını ayrıntılarına kadar düzenledi. Çanlar gündelik hayatın ritmini sundu. Bu hayatın kalbinde ise, iman edenlerin tasa ve sevinçte ortak oldukları kilise yani Tanrı'nın Evi yer almaktaydı (Küçükkalay, 2014: 212).

Kilise'nin ticarete çok az anlayış göstermesi Kiliseyi tüccarların ve onların ardında gruplaşan kimselerin isteklerine karşı sağlamlaştırmış, onların gereksinimlerinin anlamasını engellemiş ve gerçek güçleri hakkında yanlış bir izlenim yaratmıştır. Bu yanlış izlenimle beraber on birinci yüzyılın başlangıcından sonra açık bir düşmanlık meydana geldi. İlk karşı koyma Kuzey İtalya'da başlamıştı. Kilise'nin o sıralarda karşılaştığı güçlüklerin, bu olayların hızlanmasını hemen hemen hiç geciktirmediği kesindir. Kasaba halkı, ruhban sınıfının kötü alışkanlıklarına karşı savaş açan, papazlık makamının alınıp satılmasına ve papazların evlenmelerine karşı çıkma ve laik otoritenin papalık yararına Kilise yönetimine karışmasını suçlayan rahip ve papazların yanında tutkuyla yer alıyordu. Böylece, imparator tarafından atanan ve bu yüzden de durumlarını tehlikeye düşen piskoposlar kendilerini büyük bir direnişle karşı karşıya buldular; mistik inançlar, tüccarların istekleri ve sanayi işçilerinin yoksulluğundan doğan hoşnutsuzluk, bu direnişte birleşiyor ve birbirlerini karşılıklı olarak güçlendiriyordu (Pirenne, 2014: 121).

Roma kentleri, piskoposlukların yönetsel merkezleri oldukları ve bu nedenle piskoposların yaşadığı ve kalabalık ruhban heyetlerinin toplandığı yerer olmaları nedeniyle elbette varlıklarını sürdürdüler ama hem ekonomik önemlerinin hem de beledi yönetimleri yitirdiler. Genel bir fakirleşme apaçıktı. Altın sikke ortadan kalkarak,

Karolenjlerin onun yerine kullanmak zorunda kaldıkları gümüş sikkeye yerini bıraktı. Eski roma altını Solidus' un yerine kurdukları yeni para sistemi, antik ekonomiden ya da Akdeniz ekonomisinden kopuşlarının açık delilidir (Pirenne, 2014: 123).

Onuncu ve on birinci yüzyıllara ait tarihçiler toplumsal ve ekonomik olgulara karşı tam anlamıyla ilgisiz kalmıştır. Yalnız keşiş ve rahiplerce yazılmış olan bu metinler, olayların önem ve değerlerini, doğal olarak, Kiliseyi etkileyen savaşların ve siyasal çatışmaların yazılmasını bir yana bırakamazlardı ama anlayamadıkları ve sempati duymadıkları kent yaşamının başlangıçlarını kaydetmek sıkıntısına katlanmaları için herhangi bir neden yoktu (Pirenne, 2014: 117).

Ruhban sınıfının durumu, orta sınıfın kasaba ve kale-kentlere akışıyla kendini duyuracak ölçüde değişmemiştir. Bu akış, ruhban sınıfı için bazı elverişsiz durumlar yaratmasının yanı sıra, bazı yararlar da sağlamıştır. Piskoposlar, yeni gelenlerin varlığı karşısında yargı ve toprak haklarına dokunulmaması için savaş vermek zorunda kaldılar, manastır ve kilise meclisleri, arazi ya da ekili topraklarında ev yapılmasına izin vermeye zorlandılar. Kilise'nin içinde barındırdığı ataerkil ve dirlik esasına dayalı yönetim biçimi, başlangıçta bir tedirginlik ve güvensizlik dönemine yol açan iddia ve gereksinimlerle uğraşmak zorunda kaldı. Kentsoylulara devredilen topraklardan alınan kira ya da vergiler, verimliliği gittikçe artan bir gelir kaynağı oluyordu. Nüfus artışı, vaftiz, evlilik ve ölümler dolayısıyla elde edilen ek gelirlerde de artış sağlıyordu; bağışlardan sağlanan kazanç durmadan artıyor, tüccar ve zanaatçılar yıllık ödentiler karşılığında bir kiliseye ya da manastıra bağlanan kardeşlik dernekleri kuruluyordu. Nüfusun artmasıyla orantılı olarak yeni kilise bölgelerinin ortaya çıkışı, laik din adamlarının sayısını ve kaynaklarını arttırdı. Bununla beraber, on birinci yüzyılın başlangıcından sonra, manastırlar kasabalarda ancak çok olağanüstü durumlarda kurulmuştur. Fazlaca gürültülü ve hareketli olan bu yaşama kendilerinin uyduramıyorlardı; bundan başka artık gerekli yan hizmetleriyle birlikte büyük bir dinsel yapıyı barındıracak yer bulma olanağı da kalmamıştı (Pirenne, 2014, 122).

Latin Hristiyan mecrasına mensup olan neredeyse bütün ülkelerin tarihleri, on birinci yüzyılda cereyan etmiş olan Hükümdar-Papa mücadelelerinden ve Papanın bu

mücadeleden galibiyet kazanmasından bahseder. Bu galibiyetlerin en önemli sebebi papaların toplumsal hayata uyguladığı iktisadi düşünceleridir (Wells, 1972: 209).

Kilise papazları ve piskoposları tarafından Ortaçağ döneminin ekonomik ve sosyal durumuna dair incelemeler yapılmıştır. Örneğin; Papaz Aquinolu Thomas fiyat ve faiz konuları ile ilgilenmişti. Fiyat konusunda ileri sürdüğü görüş Aristo'dan beri bilinen adil fiyat fikridir. Üretici ve satıcı Aquinolu Thomas'a göre, emeğini karşılayarak ve üyesi bulunduğu sosyal statünün uygun biçimde yaşamasına olanak sağlayacak olan bir fiyat ile yetinilmelidir. Daha fazlası adil olmayan haksız kazanç sayılmaktadır.¹⁵

Ortaçağ Avrupası'nda manastır sistemi kent ortamına çok uygun bulunuyordu. Kentlilerden sadakadan başka bir şey istemiyorlardı. Uçsuz bucaksız, sessiz, kapalı yerlerin ortasında kendilerinin soyutlayacak yerde, manastırlarını sokaklar boyunca yapıyorlardı. Tüm bu hareketlenmelere, aynı zamanda tüm yoksunluklara katılıyorlar, ruhani yöneticileri olmaya hak ettikleri zanaatçıların tüm beklentilerini anlıyorlardı. Piskoposlar görevlerinin bilincine vardıkça, uyruklarının istemlerine karşı yönetimlerini daha çok savunmak ve onları otoriter, ataerkil bir yönetim altına alabilmek için çaba harcamak zorunda kaldılar. Elllerinde tinsel ve dünyasal gücün birbirine karışması, her ödünün onlara, Kiliseye karşı bir tehlike olarak görünmesine yol açtı. Organizasyon yapılarının onları sürekli olarak kentlerinde yaşamak zorunda bıraktığı ve aralarında yaşadıkları kent soyluların özerkliğinin kendileri için yaratacağı güçlüklerden haklı olarak korktukları da unutulmamalıdır. Bunlara ek olarak; Kilise'nin ticarete çok az anlayış göstermektedir. Kilise'yi tüccarların ve onların ardında gruplaşan kimselerin isteklerine karşı kayıtsız kalmış; onların gereksinimlerini karşılamasını engellemiş ve gerçek güçleri hakkında yanlış bir izlenim yaratmıştır (Pirenne, 2014: 120).

On ikinci yüzyılda tüccarlar kazançlarının oldukça büyük bir bölümünü ülke halkı yararı için harcıyorlardı. kilise yaptırıyorlar, hastane kuruyorlar, Pazar vergilerini ödüyorlardı. Halkı kendi içinde vatan sevgisini, kazanç sevgisi ile birleşmişti. Halk kentiyle övünüyor, içten gelen bir duyguyla kendisini kentin gelişmesine adıyordu.

¹⁵ <http://www.iktisadist.com/2014/04/aquino-thomas.html> (Erişim Tarihi: 09.06.2015)

Bunu nedeni, gerçekte her bireysel yaşamın, kent toplumunun toplumsal yaşamına bağımlı oluşuydu. Ortaçağ komünü, günümüzde Devlet'in sahip olduğu temel nitelikleri taşıyordu. Tüm üyelerinin gerek kendilerinin gerekse mallarının güvenliğini sağlaması gerekiyordu. Toplumun dışında, birey kendini düşman bir dünyada, tehlikelerle kuşatılmış ve her türlü riske, tehlikeye karşı açık bir durumda bulunuyordu. Yalnızca kendi toplumu içinde bir sığınak buluyor, toplumuna sevgiye varan bir minnet duyuyordu. Her an onu süsleyip güzelleştirmeye hazır olduğu gibi, kendini onun savunmasına adamaya da hazırdı. On üçüncü yüzyılda yapılan o görkemli kiliseler, kentlerin içtenlikli bağışlarıyla katkıları olmasaydı, tasarlanamazdı. Bu kiliseler yalnızca Tanrı'nın evleri değildi; en büyük süsünü oluşturdukları ve görkemli kuleleriyle uzaktan göze çarpmasını sağladıkları kenti de yüceltiyor ve insanları dinsel öğeler ile birlikte tutuyorlardı. Antik çağda tapınaklar ne ise, Ortaçağ'da da kiliseler kentler için oydu (Pirenne, 2014: 117).

Kentsoyluların dindarlığı, Ortadoksluğun katı sınırlarını aşan bir saflık, içtenlik, korkusuzlukla kendini gösteriyordu. Her dönemde bunlar, her şeyden önce gizemciliklerinin coşkunu ile ayırt ediliyordu. Bu, onların on birinci yüzyılda dinsel rütbe ve makamların alınıp satılmasına ve papazların evlenmesine karşı savaştıkları din reformcularının yanlarında tutkuyla yer almalarına yol açmış; on ikinci yüzyılda Beguine ve Beghard'ların çileciliğini yaymıştır; on üçüncü yüzyılda ise Fransisken ve Dominikenlerin heyecanla karşılanmaları bu durumla açıklanabilir. Bu dinsel yaklaşım aynı zamanda tüm yeniliklerin, dinsel düşüncenin tam abartma ve bozulmalarının başarısını da sağlamıştır (Pirenne, 2014: 72).

Burjuvazinin toplum içerisindeki ihtiyaç ve eğilimleri, Batı Avrupa'nın geleneksel örgütlenmesine öylesine uyuşmazdı ki, derhal şiddetli bir muhalefet ve kargaşa ortamı yaratıldı. Bu eğilim ve ihtiyaçlar maddi olarak büyük mülk sahiplerinin, manevi açıdan ise ticarete karşı olan nefret Kilise'nin tüm fikir ve çıkarlarına ters düşüyordu. Tarihin her döneminde olduğu gibi, kurulu düzende çıkarı olanlar, yalnızca çıkarlarını garanti ettiği için değil, fakat toplumun korunması açısından bunun onlara kaçınılmaz görünmesi nedeniyle, düzeni inatla savundular. Bundan başka burjuvazinin kendisi de, bu topluma karşı devrimci bir tavır almaktan uzaktı. Yöresel büyük lordların otoritesini, soyluların ve hepsinden önemlisi Kilise'nin ayrıcalıklarını hak olarak görüyorlardı.

Hayat bakış açısı ile çelişen, din uğruna dünyevi hazları feda eden bir ahlak anlayışını bile açıkça savundular. İstekleri yalnızca güneşin altında bir yerd; talepleri ise en kaçınılmaz ihtiyaçlarıyla sınırlıydı. Bu ihtiyaçların en kaçınılmazı, kişisel özgürlüktür. Özgürlük olmaksızın yani gidip gelmek, iş yapmak, mal satmak gibi serfliğin sahip olamadığı bir yetkiye sahip olmadan ticareti yürütmek imkansızdı. Bunun için sırf ortaya koyduğu avantajlar açısından özgürlüğü talep etmişlerdir (Pirenne, 2014: 34).

4. Sonuç

Bu çalışmada Ortaçağ Döneminde hükümdarlığını sürdüren feodalite kavramına yer verilmiş ve bu iktisadi düşüncenin analizi yapılmıştır. Feodalitenin toplumun siyasi, ekonomik ve sosyal örgütlenmesini etkileyişine değinilmiştir. Tarihsel dönemlerin ortasında ve toplumsal şartların karanlığında olan bu dönemin tarım, ticaret, din alanındaki oluşumları incelenmiştir. Feodal yapının oluşumunda büyük öneme sahip olan Hristiyanlık inancı ve Hristiyanlığın yaşam alanı Kilisenin ortaçağ insanların sosyal hayatlarına yansımaları açıklanmıştır. Kilisenin gündelik yaşamın içine işleminin temel sebebi her alanda dinsel sacramentlerini topluma enjekte ediyor olmasıydı. Dindar Hristiyanların da dediği gibi kendinize yeryüzünde zenginlik biriktirmemeli çünkü orada yaşayan güveler malınızı yer bitirir, hırsızlar ise malınız çalar; kendinize gökyüzünde zenginlik biriktirin güve ve hırsızlar maneviyatınıza zarar veremesin. Bu söze binaen Kilise'nin zenginleşmeyi nasıl engellediği ve parasal iktisadi desteklemediği aşikardır.

Ortaçağda insanların yaşam süreleri kısa, hareket olanakları kısıtlıdır. Ortaşama yaşamın 25 ila 35 yaş arasında olduğu düşünülürse yaşamın ne denli kısa olduğu anlaşılabilir. Bu kısa ömrün bir taraftan iyi bir yanı olduğu söylenebilir. Lüks mal olarak sadece arpa ve buğdayın bilindiği meyve ve sebzenin insanların zihninde bile şekillenmediği, işkence yöntemlerinin her kent köşesinde aleni bir biçimde yer edindiği, kölelerin tek tip giyindiği, vücudunda ben veya leke olan insanların içinde şeytan var denilerek şişlendiği bu dönemde uzun yaşamak çok da keyifli değildi.

Bu dönemde insanların temel gereksinimleri birkaç kalem maldan fazla değildi. Vücutlarını kapatmak için kullandıkları, kölelerin aynı tip ve renksiz giyindikleri kumaşlar; savaşta düşmanı korkutmak için kullandıkları tüyler; düşmanı öldürmek için kullandıkları demir kalkan, kılıç ve sopalar; ruhban sınıfının ayinlerde kullandığı yağ, ekmek ve şarap dönemin temel gereksinimlerini oluşturuyordu.

Ortaçağ döneminde yaşanan nüfus artışları, buna bağlı olarak artan nüfusun çoğalan ihtiyaçları, yeni malların üretimi ve yeni malların tanınması ile ülkeler arası ticaretin gelişmesi feodal yapının çözülmesine neden olmuştur. Artan nüfusun ihtiyaçlarını

karşılama için tarım faaliyetlerinin artırılması ve yeni üretim tekniklerinin bulunması ile Ortaçağ'da aydınlanma hareketleri başlamıştır.

Ortaçağ döneminde büyük pazarların, panayırın ve hanların oluşumu ile ekonomide büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. İnsanlar önceden sadece yiyecekleri ve tüketecekleri kadar mal üretimi yaparken artık fazla malları bu pazarlarda satarak ticarete adım atmışlardır. İşte tam da bu sırada iktisat Ortaçağ döneminin ekonomik, siyasi ve sosyal hayatına girmeye başlamıştır. Arz fazlası üretilen mallar pazarlarda taleplerini aramaya başladılar. İlk başlarda inşaların ürettikleri ürünler talebi karşılayamamıştır. Bu talebin karşılanmasının en büyük nedeni kullanılan ilkel üretim teknikleridir. Üretimde kullanılan insan gücünün masraflı ve yorucu oluşu arz üretiminin gecikmeli olarak karşılanmasına neden olmuştur. Daha sonraki dönemde yeni üretim tekniklerinin bulunması, insan gücü yerine hayvan gücü ve alet gücünün kullanımı ile üretimin artışı sağlanmıştır. Fazla arz Ortaçağ piyasasında yerini bulmuş ve üretilen arzı talep karşılamıştır. Böylece insanlar ürettikleri ürünlere yeni pazarlar aramaya ve kazandıkları gelirleri artırma eğilimine geçirmeye başlamışlardır. Yeni pazarlar artık bahsettiğimiz panayırlardan daha da uzaklara, ülkeler arası mesafelere ulaşarak yeni alıcılarını bulmaya başlamıştır. Böylece Ortaçağı karanlık hale getiren kölelik, sefalet gibi unsurlar iktisadi hayatla aydınlanmaya başlamıştır. Feodal beylerin, asillerin yerini ekonomide tüccarlar almaya başlamış, tarımsal üretimi artan eğilimle gerçekleştiren ve ticarete eğilim gösteren herkes ülkede zengin bir birey haline gelmiştir. Üretimi ileri teknik bilgileri ile arttıran mucitler fikirlerinin ürünü aletleri alım gücü olan insanlara pazarlayarak ekonominin şekillenmesini sağlamıştır. Hristiyan inancındaki sorgulanamayan dogmatik yapı, papalara olan güvenin azalması ile kırılma yaşamıştır. İnsanlar kölelikten, sefaletten kendilerini kurtardıkları an Kilise'nin para ile ilgili görüşlerine itibar etmez olmuşlardır.

Bu dönemin tek ulusluluk anlayışı, yerini çok ulusluluğu bırakarak, şehirlerarası hatta ülkeler arası ticaret ve ulaşımın gelişmesini sağlamıştır. Ticarete ortaya çıkan bu yeni duruma alışma beraberinde Merkantalist akımının ve sonrasında iktisadın bir bilim olarak hürriyetini kazanmasını sağlayan Fizyokrat ve Klasik düşüncenin doğmasına yol açmıştır.

Kaynakça

- Ashtor, E. (2008). Geç ortaçağlarda teknoloji ve endüstriyel ilerleme faktörleri (Çev: A. Bakır ve P. Ülgen). *Ortaçağ tarih ve medeniyetlerine dair çeviriler*. (Cilt II). Ankara.
- Adaçay F.R. ve İslatince H.(2013). *İktisadi düşünceler tarihi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Brewer,D.J.ve Teeter E.(2011). *Mısır ve mısırlılar*. (Çev: N. Uzun). Ankara: Arkadaş Yayınları
- Bloch,M. (1995). *Feodal toplum*. (Çev: M.A. Kılıçbay). Ankara: Gece
- Gümüş, T. T. (2010). Feodalizm: Avrupa tarihinde yeni yaklaşımlar. Ankara: *Ankara Üniversitesi Dergisi*, s.42
- Güran,T. (2013). *İktisat tarihi*.(Ed: M.B.Erdem ve H.İslatince). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, s.36
- Goff,J. (2005). Ortaçağda batı avrupa. (Çev: N.Uluç). *Doğu-Batı Dergisi*.33,39-68.Ankara
- H.G.Wells, (1972). *Kısa dünya tarihi başlangıcından 1946'ya kadar*.(Çev: Ziya İshan). İstanbul: Varlık Yayınevi
- İslatince,H. (2013). *İktisadi sistemler*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Kılıçbay,M.A. (2005).Ortaçağın orta malı olmadığına dair. *Doğu-Batı Dergisi*.33,69-79.Ankara
- Küçükkalay,A. (2014).*Dünya iktisat tarihi*. İstanbul: Beta Yayınları
- McClellan,J.E. ve Dorn H.(2006). *Dünya tarihinde bilim ve teknoloji*.(Çev. H. Yalçın). Ankara: Arkadaş Yayınları
- Pirenne,H. (2014). *Ortaçağ kentleri*.(Çev: Ş. Karadeniz). İstanbul: İletişim Yayınevi

Pirenne,H. (2014). *Ortaçağ avrupa'sının ekonomik ve sosyal tarihi*.(Çev: Uygur Kocabaşoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları

Ülgen,P. (2010). *Ortaçağ avrupası'nda feodal sisteme genel bakış*. Mukaddime. Sayı 1. 3-4

İnternet Bağlantıları

<https://aetiusflavius.wordpress.com> (Erişim Tarihi: 18.05.2015)

<http://bilimtarihi2012.blogspot.com.tr> (Erişim Tarihi: 18.05.2015)

<http://www.iktisadist.com> (Erişim Tarihi:08.06.2015)

<http://www.iktisadist.com/2014/04/aquino-thomas.html> (Erişim Tarihi: 09.06.2015)

<http://sosyolojisi.com> (Erişim Tarihi: 21.05.2015)

<http://www.tarih.gen.tr/feodalizm-nedir.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2015)

<http://tarih.5u.com/avrp1.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2015)

www.yarbis1.yildiz.edu.tr/99bb338fbcdb80cc22bd981a2c7d12d2(Erişim Tarihi:17.04.2015)

<http://tarihportali.net/tarih-1> (Erişim Tarihi: 13.04.2015)

www.enfal.de/sosyalbilimler/f/013.html (Erişim Tarihi: 01.07.2015)

<http://www.historystudies.net> (Erişim Tarihi: 18.05.2015)